

Christensen.

П. 64 / 102

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
Р. И. Бр. 4630

NOTATIONES QUÆDAM EX LITTERIS
ORIENTALIBUS PETITE AD FABULAS, QUÆ DE
ALEXANDRO MAGNO CIRCUMFERUNTUR.

DISSERTATIO INAUGURALIS

QUAM

AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
AUCTORITATE

IN

ALMA LITTERARUM UNIVERSITATE VIADRINA

AD

SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

RITE CAPESSENDOS

CAL. SEPTEMB. MDCCCLV.

H. L. Q. C.

CONTRA ADVERSARIOS

A. WEDELL, PHIL. CAND.

F. FEILCHENFELD, PHIL. CAND.

J. FRIEDMANN, AUSCULT.

PUBLICÆ DEFENSÆ ET

AUCTOR

HEINEMANNUS VOGELSTEIN,

LIPSIENSIS.

VRATISLAVIÆ,

TYPS GRASSI, BARTHEI ET SOC.
(W. FRIEDRICH.)

ADNOTATIONES

QUÆDAM EX LITTERIS ORIENTALIBUS PETITÆ
AD FABULAS, QUÆ DE ALEXANDRO MAGNO
CIRCUMFERUNTUR.

DISCIPULUS

AD HONORANDUM

ILLUSTRISSIMUM

ACADEMICUM

VIRO

DOCTISSIMO, PRAECLARO

AUGUSTO SCHMELDERS,

PHILOSOPHIE DOCTORI,
LITTERARUM ORIENTALIUM PROFESSORI PUBLICO ORDINARIO
IN ACADEMIA BRATISLAVIENSIS,

PRÆCEPTORI DILECTISSIMO,

SUMME VENERANDO

QILV

QILV

QILV

QILV

QILV

NEC NON

VIRO

QILV

CLARISSIMO, ORNATISSIMO

GEORGIO MEYER,

VIRO CONSULARI SUPERIORI URBS DETMOLD,

FAUTORI BENEVOLENTISSIMO,

QILV

HUNCCE LIBELLUM
PII GRATIQUE ANIMI

DOCUMENTUM ESSE

VOLUI

AUCTOR.

Præter fabulas mythosque, quibus omnium gentium origines sunt intertextæ, quibusque solis antiquitas tenebris involuta aliquantum illustratur, cuius populo sunt multæ ex historia ipsius petite et viros rerum præclare gestarum laude clarissimos celebrantes fabulæ propriæ ac peculiare, quibus diu ab historia non distinctis historiæ vis a populo vindicata est. Magnus expugnatæ quantum gloriæ rebus gestis comparata valuerit; sapiens legumlator quam vim institutionibus salutaribus exercuerit; liberator audax quo in honore fuerit ob animi fortitudinem patriæque amorem debito, multo planius apparet gratis posteris, qui libenter præteriti ævi splendore oblectatur nec raro præsentis jacere videntes præcæ gloriæ memoriæ student consolari. Magni prioris ætatis viri, quorum opera patriæ potens exterisque populis timenda, atque res domesticæ validæ et firmæ factæ sunt, plura ab hinc sæcula a rebus gerendis avocati, postquam mœculæ, quibus aspersi erant, in oblivionem venerunt, quasi nimbo quodam circumdati, claritatis, quæ pæne ad deos evolvuntur, effulgent splendore. Fabula enim, quæ ad eos pertinet, non solum res, quæ gesserunt, in majus extollit atque exornat, sed etiam novos eis adfingit conatus, quos feliciter eos executos esse tradit, num fieri illi poterint, necne, omnino non curans, quin quo mirabiliores esse videntur, eo magis probat. Natio suæ res nimis admirans magnoque cum studio rerum a se suisque ductibus fortiter gestarum memoriæ recolens, heroes suos ita ornare gessit, ut iis, qui apud alias gentes celebrantur, pares esse aut præcellere videantur. Itaque magna opera, quæ ab alio quodam populo prioribus sæculis aut posterioribus sunt perfecta, suis viris fortibus attribueri vel certe similia adfingere non asper-

natur. Quo minus populus quidam inter gentes valet, quo plura de pristina ejus magnitudine detracta sunt, eo magis prioris aetatis splendore capitur, quem fabula etiam auget; nec raro spernit, fortem regem multa etiam saecula mortuum ac sepultum in vitam esse resillarum, ut civitati pristinum vigorem restituit.

Cujusmodi fabulae de hominibus rerum gestarum laude claris apud omnes fere orbis terrarum gentes inveniuntur, pro earum indole diversae et magis minusve ingeniose exornatae. Nec desunt fabulae quaedam a pluribus populis cognatis simul excoltae, quae diverse tractatae diversa populorum ingenia pro se ferunt.

Secl singularis est in litterarum historia paene omnium populorum fabula, cuius nationi familiaris, totoque orbe terrarum tractata et totius fere generis humani propria facta, fabulam dico de Alexandro Magno. Aegyptii et Byzantini, Arabes, Persae, Judaei ac Samaritani, Turcae, Armenii, Itali, Galli, Scoti, omnes hanc fabulam receperunt, omnes ad ipsorum populi ingenium eam accommodaverunt, mores atque sententias ei impresserant. Alexandri fabula est omnium nationum religiosissime sacrae quidam thesaurus facta, quod usum sufficeret, licet ea nihil contineretur, quod animos nostros delectaret ac mentes coheret, ut ejus esse studiosissimi. Profecto magnum quiddam mirumque esse oportet, quod summa nos afficit admiratione viri, qui omnibus linguis celebratur, ejus nomen a paganis, Christianis, Mahum-medanis, Judaicis ornetur, ejus gloria tum Arabia deserta, tum Scotiae valles montium impleantur. Fabularum apud diversas gentes excoltarum historiam quamvis velociter peregrinantes, magni fortisque viri facinora in ejus tantum populi fabula, ejus ille fuit, quique ab eo magnus et potens redditus est, celebrari animadvertimus. Sobactae vero nationes eum, qui ipsas subegit, carniibus non celebrantur, metae sunt, si ipsarum dedecus est aperendum; nec vident hominis illius virtutes, qui libertatem reipublicae eripuit, sed ubi nomen ejus tantum pronuntiatur, dirae contumeliae emittuntur. Attamen Alexander M., qui ingens Persarum regnum, quod per saecula ad priorem Asiae partem Africamque septentrionalem pertinuerat, in ditacionem suam redegit, in Persarum de heroibus fabulis non minus quam in Graecorum celebratur. Persae, Graeci, Aegyptii cum veneratione prosequuntur. Ad immortalitatis memoriam Persae praeclaris litterarum monumentis, quibus in omne aevum ejus nomen cum Gamsbido

et Rustemo in valibus Euphratis resonat, eum consecraverunt. Quod quomodo expliciter? Unde fit, quod Alexander M. ab omnibus populis, etiam ab iis, quorum hostis fuerat, adeo praedicatus et laudibus elatus est, ut per saecula vel potius per millia nanorum semper novae de eo fabulae componerentur? ¹⁾ Quibus demum questionibus diducendis ad ea, quae nobis hoc loco proposuimus, quatenam fuerit origo quaeque ratio praecipuarum fabularum, quae in Occidentis Orientisque de Alexandro narrationibus heroicis occurrunt, constituenda accedere licebit.

Plerique, qui vetere ac recentiore memoria expugnatores extiterunt, terras ab ipsis subactas quo magis sibi devincirent, omnia prioris imperii vestigia delere planeque nova instituire tentaverunt. Magistratus et eorum, qui ante erant reipublicae administrandae praepositi, numerum in viros, qui populi victoris erant, detulerunt; jus, si quid ulum erat, ex legibus, quae inter victores valebant, dixerunt. Severe crudeliterque animadversum est in omnes, qui propensius in eversum imperium animis nova instituta indignabantur. Mores populi consuetudinesque vi suppressa sunt. Victor superbia elatus, quae populus sacra venerandaque habebat, inhumaniter irrisit. Denique expugnatores populum armis superatum servitute oppressum tenere ac frangere, neve potestatem suam et libertatem recuperare auderet, dura severitate deterrere studuerunt. Quid mirum, si populus ita devictus, qui, quamvis servitute oppressus, tamen nationis nomen abjicere nolebat, maximum in carniibus odium concepiebat, ut tempora illa recordans, quibus liber ac potens ab ipsis principibus regebatur, quorum ut terra floreret, maxime interesset, quae et ipsa pro iis non modo opes, sed vitam quoque incolarum libenter erat parata profundero, magno dolore afflicteret. Tunc ejus filii, qui antea pro patria sola vires suas exercebant, ad domini sui imperium amplificandum sanguinem profundero, et ad ipsorum oppressores defendendos, aut ad aliam nationem eidem fato tradendam, quo

¹⁾ Quamvis ingens sit de Alexandro narrationum numerus, tamen omnes eas notae esse, non satis constat. Perkins enim ante paucos decem annos opus de Alexandri fabula sermone syriaco scriptum invenit, quod quidem in universum nihil est nisi ex vetustioribus narrationibus compositum, sed disponendi ratione ab iis saepius discrepat.

ipsi jam urgebantur, in bellum proficisci cogebantur. Odium autem, in quo victus populus victorem habet, in nullum majus esse potest, quam in eum, cujus ductu jussive facta est expugnatio. In ejus nomine contumelias meminit, quae est affectus, et in illum diras preces et execrationes congerit. Pro nihilo existimat nec virtutes, quibus ille praestitit, nec bona opera, quae exercuit, sed vitia ejus nigerrimis describit coloribus et in omne tempus memoria diligenter servat.

Plane secus atque omnes expugnatores Alexander sentiebat agebatque, quam ob rem adveniente eo populi proressu diverse affliciebantur. Ad orbem terrarum in potestatem suam redigendum se natum esse ratus, effrenate cum exercitibus suis victoribus longius progressus, omnes in ditionem redigere petiit, neque unquam, si totam terram proelio occupare poterat, dimidium tenere contentus erat. At si quam terram ditiosius suae fecerat et praesidio muaverat, ne rationem aliquam iniret, quae populum subjectum sibi abalienaret, diligenter cavebat. Prior forma singulis civitatibus servabat, mores et instituta populi integra manebant. Qui antea regi suo serviens contra ipsius pugnaverat et fortiter, ne progrediretur, cohibuerat, magno cum honore afflictiis magistratus dignitatesque in eum deferbat. Nec Macedonem, nec Graecum apud barbaros se gerebat, immo arte cum iis conjunctum se putans Persa inter Persas erat, inter Aegyptios Aegyptius. Ingenium ejusvis nationis proprium omni modo fovebat, moresque et usus eorum assumebat, diis sacrificabat, in solemnibus versabatur, saepe nobilium Persarum Aegyptiorumque rebus vivebat isque inter eos, quibuscum consulere solebat, praecipuum locum attribuere, cum magna saepe Macedonum indignatione. Quid igitur mirum, si populi victi virum, cujus fortitudinem reique militaris peritiam multis jam in pugnis cognoverant, etiam clementia ejus ac liberalitate capti adamabant? Si eum expugnatorem esse obliti, civitatem suam eo auctore renatam plus apud alias valere coepisse arbitrabantur? Omnes Orientis rerum scriptores, qui de Alexandro memoriae prodant, hunc omnibus aliis expugnatoribus eo longe praestare censent, quod non destruxerit, sed erexerit, quod non servitutem imposuerit, sed in libertatem vindicavit. Saadius in Galistano suo tradit, Alexandrum eo ipso omnes suos majores eximie superare, quod nullum eorum opus deleri voluerit. Gánius narrat, Alexandrum,

quum olim quendam seditionis ducem in libertatem vindicaret, unusque ex ejus amicis diceret: Domine, si ego essem, qui tu es, veniam et impenitentem tui homini non darem, respondisse: „Quum tuo loco non sim, ei ignovi; libenter do veniam inimicis meis, qui majorem percipio voluptatem me clementem praebendo quam poense cupidum.“ Idem interrogatus, quomodo ad istam gloriae ac magnitudinis gradum pervenerit, et qua ratione Orientem atque Occidentem poterit subigere, quod aliis regibus majoribus opibus vis nunquam contigerit, „eo, inquit, quod hostes tam bene tractabam, ut amici fierent, et tanto eram erga amicos studio, ut in officio constanter permaneret.“ Unde intellegitur, Alexandrum amorem apud gentes devicta praecipue clementer ac verecunde tractando sibi comparavisse. Si verum est, quod Plutarchus¹⁾ nobis refert, Aristotelem, barbaros ad servitutem esse natos censentem Alexandro suscipisse, ut Graecos quidem quasi imperator, barbaros autem ut dominus haberet, illis tamquam cognatis atque amicis consuleret, his velut plantis et animalibus uteretur: hoc consilium magni sui magistri non sequens Alexander certe tanta regendae reipublicae peritis ac praedictum esse docuit, quanta imperatoriae virtutis indole excelleret.

Causa igitur primaria, cur Alexandri fabula tam late sit propaga Orientalis gentibus cara et accepta, in eo est posita, quod Alexander nationibus subactis civitatis libertatem et mores integros servare, neque Graecorum servorum instar eas tractare, sed tantum ad Graecae eruditionis studium excitare voluit. Tristis finis heroici, qui in flore actatis, paene tertiae tunc cognite terrae parte subjecta, a rebus gerendis avocatus maxima consilia et cogitata secum in tumultu abdidit, fieri non poterat, quin nationes valde commoveret. Etsi bella eruenta tumultuosae nefandae, qui paulo post ejus mortem toto Orienti exardescerant, animis ad mortem ejus contemplandam copiam non dabant, tamen consentaneum, posteriore tempore ejus historiam humanae debilitatis testimonium, hominumque magnitudinem et potentiam inanem esse, argumento fuisse. Alexander mortalium potentissimus, cui omnia, quae in terra erant, se submittere cogebantur, fati potestatem non habuit, neque, uti orientalis quidam scriptor praec-

¹⁾ Cfr. Plat. Alex. I, 6.

clare dicat, morte instante efficere potuit, ut fatum totum mundum ab ipso acciperet pro paucis horis, quibus vitam augeri volebat. Vix mortuus est, quam ingens rebus ab eo conditum dividitur, tota ejus familia extinguatur, stirps deletur. Nihil nisi gloria, quam sibi rebus gestis pepererat, ejusque virtutes in hominum memoria permanebant. Tales res Alexandri historiarum jucundiores reddere fabulaeque ad uberius eam exornandam et ad longas de humanae magnitudinis fragilitate meditationes instituendas ansam facile praebere oportebat. Quam igitur ratio, qua in rebus publicis Macedo ille magis utebatur, ad Alexandri fabulam per populos, quibuscum egerat, disseminandam contulisset: haec pars ad universos homines spectans non poterat non efficere, ut omnibus gentibus fabula probaretur; neque nos ita sentientes omnino debemus mirari, quod Alexandri fabula ubique tantum studium excitavit, ut semper demum ad eam retractandam poetae incitarentur, dum de Alexandro narrationum multitudo apud diversissimos Occidentis Orientisque populos ad immensi fines accessit.

Fabulas de Alexandro, quae multa per saecula ipsa rerum scriptoribus historia sunt visae et Orientalibus etiamnum videntur, aliquanto post illius mortem demum oriri potuisse, apertum est; successis demum post, quam eorum, quae revera erant facta, memoria jam non recens esset, fabulae rebus miris, quas vivida imaginandi facultas excogitaverat, ab audientibus fides haberi poterat. Tunc autem ubique, quo Alexander pervenerat, et quocumque de rebus, quas gesserat, fama perlata erat, fabulae de eo ejusque miris expeditionibus multae exoriebantur, nec minus procul dubio apud Persas Arabesque, quam apud Graecos atque Aegyptios. Jam per se est veridissimum, quod Spiegelius statuit,¹⁾ amori potissimum in Shahname Firdusi singulari tribuendum esse, quod Alexandri fabula apud Persas ceterosque Orientis populos ad tantam auctoritatem atque historicam vim pervenerit, quae sententia etiam gravibus argumentis refutari potest. Nam primum jam in Talmude quaedam fabulae de Alexandro peculiariter lineamenta inveniuntur, quae in posterioris temporis narrativis apud Persas Occidentisque populos reperimus, deinde

jam apud Taborium, certe in Persica interpretatione, quae est anno 352 haegrae, i. e. ante Firdusi Shahname, composita, de Alexandro fabula integra est tractata, et veridissimum est, etiam in textu Arabico de Alexandro fabulae jam fieri mentionem. Quin propositum nobis est, infra praeter alia demonstrare, in praecipuis fabulis quibusdam, quibus in omnibus fere de Alexandro narrationibus occurrimus, Persicis et Arabice originis vestigia apparere, eoque Orientales atque imprimis Persicas de Alexandro fabulas multis eorum, qui in Occidenti narrationes de Alexandro scripserunt, cognitatas fuisse.

De origine atque ratione gravissimarum, quae in narrationibus de Alexandro scriptis occurrunt, fabularum:

a. Quae sit fabula de Alexandri ortu?

In omnibus fere de Alexandro narrationibus non Philippus Macedonum sed Aegyptiorum Persarumve regis filius fuisse Alexander dicitur. Pseudo-Callisthenes et post eum plurimi, qui in Occidenti fabulam de Alexandro tractaverunt, sique ex Orientalibus, qui Callisthenem vel eosdem atque ille fontes secuti sunt, Nectanebi (qui et Natabas, Nectanebas, Nectanabus, Neptanabus נקטניביר vocatur) Aegypti regis filium fuisse Alexandrum tradunt; qui adversarios suos fugiens in Macedoniam venerit ibique Olympiae venustae (apud Pseudo-Josephum נטנתא appellatae) amore captus et arte magica speciem draconis indutus, Philippo absente, cum ea, quae cum Ammone Lybiae deo consuetudinem se habere opinaretur, concubuerit. Nectanebus adhibita arte magica efficit, ut Philippo reverso persuadent, conjugem suam ex Ammone deo gravidam esse neque adulteri cum accusare liceat.¹⁾

¹⁾ Unus Lambertus presbyter et „li Romains d'Alexandre“ huic convicio in Olympiam honestam jactato intercedunt:

Salle lugemere   selen sin unmere
jegeliches froszen man   Philippus hie der vater sin oet.
(Cfr. „Alexander Lamberti presbyteri“ ed. Weissmann,
89 sequ.)

In Persarum de Iskandro fabula Iskender Darabo, Persarum rege, et Philippi filia natus perhibetur. Ratio rei brevis haec est: Darabus Philippum bello devincit, qui pacem petens pulchram suam filiam conjugem ei offert. Darabus ad haec conditionem accedens Philippi filiam in matrimonium ducit, dotemque ac tributum accipit centum millia aureorum ovorum, quae singula quadraginta auri pondera valent.

زرز خایه ریخته صد هزار چهل کرده متقال عو خایه

Sed unum tantummodo diem Macedonem regis filiam in Persarum regis castris versatur, postridie ab eo malum halitum praetexte praegans remittitur. Philippus filiae natum adoptans Iskendrum appellat.

Apud Firdusium haec una de Alexandri natalibus fabula invenitur, Tabarius¹⁾ autem alteram quandam commemorat, quae Alexandrum viduae pauperis piacque filium fuisse narrat, quae in silva eum enixa paulo post mortua sit. Philippum infantem in silva repertum familiae suae per adoptionem inscruisse. Nizaminus priorem fabulam, quae Durabi filium Iskendrum fuisse tradit, prorsus ignorans, alteram, quae apud Tabariam est, et insuper edit narrationem eam, secundum quam Philippi filius est Iskender et unius ex uxoris suis, cuius egregia forma Philippum maxime alliciebat.²⁾

Li Romana: Quia liberalis erat Olympiae in equites, improbi homines calumniabantur: qu'elle faisoit de son corps legerie, qu'Alexandre est né de bastarderie cet.

¹⁾ Nomen Iskendri a planta quadam, quam medicus adhibens Philippum filiam ore foetido liberavit, petium esse Tabarius arbitrat (cfr. Annales Heidelberg. 1852, p. 211). Re vera Iskendri nomen inde originem duxit, quod Arabes duas priores litteras vocis Alexandri, a, l, articulum λ esse opinantes, litteras كس metathesi in سك, quod facillius poterant pronuntiare, mutaverunt.

چنين گوید آن پسر در هر مهر سال زاربع شاهان ميشينه خار

که در بزم شاه ملك قلیفوس ہتی بود پاکیزہ نو عروس

چو سروی کہ پہل کند در چمن زکبوسو پنفشہ زتارن ہون

جمال چو در نهمروز آفتاب گرشمہ چنان فرکسی ہمچو آب

بلبلدن ہمہون ہصالا بلند باہر کماہکش بکبوسو کند

Praeterea aliae de Alexandri ortu fabulae feruntur, veluti expositum esse cum, et ejus generis alia.

Haec fabulae de genere Alexandri unde originem duxerunt? Quae ratio in his versatur? — Narrationes de Alexandro compositas attentius considerantes, in Aegypto ortas esse antiquissimas Alexandri fabulas, mox nobis persuademus. In omnibus ejusdem generis narrationibus primam Alexandri expeditionem in Aegyptum factam esse proditur, quasi Aegyptum solum Alexander, quum Persis bellum inferret, liberare in animo habuisset. Ambages enim viarum, quae per Siciliam, Romam, Carthaginem fecisse apud Pseudo-Callisthenem plurimosque in Occidentem narrationum auctores dicitur, haud dubie a Byzantinis posterioris aetatis additae sunt, qui Romanis, quod soli ab Alexandro non essent devicti, invadebant, id quod jam est a multis viris doctis demonstratum¹⁾ et inde potissimum apparet, quod Firdusius, quem occidentales de Alexandri fabula fontes consuluisse constat, expeditionis Romam factae nullam facit mentionem.²⁾ Quam ob rem extra ullam positum est dubitationem, quia fabula de Alexandri ortu apud Aegyptios nata sit, fabulaeque Arabum Persarumve in eadem re versantes, postea demum Aegyptias imitantes adjectae sint.

Videamus igitur, quibus causis fabula de Nectanebo originem debeat. Aegyptii quum plura per saecula in Persarum ditioe

Haec narrat senex ille annis insignis

In regis convivio Philippi

Cypresse similia, quae est inter arborea directo ordine constans,

Palestritudo ejus fuit solis inter meridiani,

Oculis sublimis, figura alta

Ex regum praeteriti aevi commentariis:

Egregia super sponso affuit dilecta

De capillis ejus violae fluunt, et de ore illa

Vultus ejus (oculorum inconstantia) quasi splendens narcissus,

Sagittas jaciebat oculis (supericulis convexis), elincinos gerens in capillis cet.

Ex manuscripto bibliothecae, quae Vratislaviae ad aedem S. Mariae Magdalenae servatur.

¹⁾ Cfr. Weizmann: Alex. Lamb. l. p. XXXIV. Spiegel: Die Alexandersege, p. 14.

²⁾ Neque Tabarius, neque Nizaminus de Alexandri expeditione in Romanos suscepta quidquam cognoverunt.

ne potestate tenerentur, terribili intolerandoque modo opprimebantur, opulenta eorum terra maximum tributum conferre debebat; gentis indolens reprimebantur moresque et instituta extinguiebantur. Maxime autem ab eorum religione, animalium cultu, Persae abhorrebant, neque Aegyptiis ostendendi, quantopere eam contemnerent ac despicerent, ulli occasione deerant. Cambyses, Aegypti expugnantor, totam regiam demum everterat, et in cultum Aegyptiorum summa crudelitate saevierat.¹⁾ Apis, sanctus eorum bos, a Persarum rege ipso percussus erat, omnia denique Aegyptiis sacra et cara Persarum impio favori erant objecta. Intolerandi imperii acerbitate seditio tandem commota est, qua Aegyptii libertatem in quinquaginta annos recuperabant. Maxime eorum civitas vigere coeperat, quam Nectanebus, vir prudens solersque, rerum potiretur. Sed summas libertatis, qua brevi tempore usi erant, poenas seditiosi Aegyptii pendebant, quam Artaxerxes Ochus, rex assirus, quem Aegyptii vocabant, terram denovo in potestatem suam redigeret. At in factis erat, ut paucos tantummodo annos Aegyptii Persarum imperio essent obnoxii, nam brevi Alexander M. cum exercitu victore liberator iis appropinquabat. Qui suam rationem secutus, nullo ex Aegyptiorum institutis violato, religioni eorum splendorem restituit, Aegyptiorum diis sacrificavit, oracula adii. Quo factum est, ut Aegypti opes denovo auferentur, atque firmarentur, Alexandria literarum et artium ingeniarum studiis maxime floureret. Inaque Alexandrum, qui eos servitute liberaverat, atque inter nationes praecipuum iis locum paraverat, cuncti Aegyptii veneratione prosequiebantur. Sed id unum superbus iste populus dolebat, quod magnus ille vir, cuius gloria totum per orbem terrarum increbuerat, cui imprimis Aegyptus permulta debebat, Macedo natione, non Aegyptius erat. Quid maiorem iis gloriam adferre potuisset, quam si ex ipsis ortuisset Alexander, quam si rex, quo potentiozem nullam terra unquam tulit, Aegyptius genere fuisset? Quocirca inter Aegyptios, id quod maxime cupiebant, fabula composita nullo negotio cum

¹⁾ Quamvis Cambyses scelera nefanda in Aegypto patrasset, tamen Aegyptii, qui rerum suarum studiosissimi, a nullo nisi ab Aegypto subacti esse volebant, hunc quoque regi Aegyptium originem, ita ut mater ejus Aegyptia fuisset dicebant, (cfr. Herod. 3, 2) affligere non repugnabat.

retulerunt. De Nectanebo enim, qui fugerat, nihil audiverunt Aegyptii, ejusque sors obscuritate erat involutus; quae quo crassior, eo amplior fabulosa campas, eoque major spes, fore ut fabula es hominibus vera probaretur. Nectanebo igitur in fabulam assumto, fabulosa illa miraque narratio exorta est, qua Alexander ultimo rege Aegyptiorum natus esse statuitur, ac jure meritoque Aegypti imperium appetuisse probatur. Quae fabula usum, nisi fundamentum ejus in historia positum esset, nullo modo tam aperte in locum prodire neque tantopere probari potuisset aliis populis. In-qui Alexander, haud dubie Aegyptios eo magis sibi conciliaturus, Jove Amnone natum se esse finxerat, vel certe ad Jovis Ammonis ossin comitatus, quin hoc dei dictum pervulgarent, non prohibeant. Vivus jam igitur Alexander Philippi Macedonis filius non esse narratur. Aecedit, quod ratio Philippi filiique ejus ultimis, quibus ille regnabat, annis haud admodum familiaris erat. Philippus Olympiade repudiata alteram uxorem, Cleopatram nomine sibi adjunxerat. In his nuptiis Attalus, reginae tenerae avunculus, Macedonibus ad convivium solenne congregatis adclamavit: Deos precamini, Macedones, ut reginae nostrae gremium benentes legitimum huius terrae heredem regni donare velint! Unde apparet, illegitimum regni heredem, nothum Alexandrum publicae esse putatum. Quod malignum convicium quamvis repelleret et puniret conviciantem, tamen haec macula Alexandro juveni publicae illata sine dubio nunquam in oblivionem venit. Fama, Alexandrum non Philippi filium, sed magicis artibus esse natum, Philippi caede ulcatur, quam perpetratum iri antes Alexandro cognitum fuisse, multi Macedones arbitrabantur.²⁾ Qui summo

¹⁾ Cfr. Droysen: Alex. p. 40.

²⁾ Quantopere apud Aegyptios ars magica floureret, quam alii, tam hac sententia probant, quam in Talmude ac Midrasch scriptam invenimus (sicut Kiduschin 49 b.; Midrasch Esther) עשרה קמים נשפים יורה קעום השעה נשלה נשפים אהו כל השולם נא: Omnis artis magicae, quae in orbe terrarum exerceatur, novem partes ad Aegyptum solam pertinet, et decima ad ceteras terras. Fabulam, qua draconis forma indutus Nectanebus cum Olympiade concubuisse traditur, non tenere, sed inde ortam esse, quod regina, artis magicae studiosissima, proegnas saepe serpentes somnis conspiceret sibi videbatur, haud ita a vero abhorreat. An forte tam antiqua est haec fabula, ut jam Plutarcho cognita fuerit itaque, quae de somniis Olympiadis ille narrat, causam praebuerit?

res apud Macedones circumlati aliis quoque populis postea innotescerant, et Aegyptii, in quibus ars magia valde florebat, effluerunt narrationem illam, quae maximas qui erat apud antiquos rex Aegyptii cujusdam proles praedicabatur. Haec omnia, quae ad explicandam fabulam valent, tantam ei auctoritatem poraverunt, ut plerique de Alexandri narrationem auctores et multi rerum scriptores, quibus erat Alexandri vita historiae fide tractanda, eam creperent.

Persae quidem, ad quos haec fabula referebatur, ita comparatae ei vim tribuere poterant nullam, quia nimis erat in Aegyptiis invidia, et multo major eâ, quae inter Graecos et Persas intercedebat. Itsque, quod erat eorum gloriae suae studium, narrationem ita mutaverunt, ut Alexander Darabi Persarum regis filius nuncuparetur, Persarum heroum genere ortus, ne Persarum regnum ab alieno rege eversum esse videretur.

Hanc fabulam de Alexandro Darabi filiaeque Philippi filio non primariam, sed potius ex Aegyptiorum fabula de Nectanebo imitatione confectam esse — siquidem alio argumento opus est — dilucide inde apparet, quod nunquam apud omnes Persas usa est auctoritate, et aliae praeter eam comprobatae sunt traditiones. Velut Nizâmûs, uti supra dictum est, cujus Iskender-nâmeh et ipsum popularissimum est, qui varias de Alexandri ortu atque origine narrationes composuit, famae traditae, Iskenderam Darabo Persarum rege natum esse plane nullam fecit mentionem. Quod vero Firdûsius in Schah-nâmeh suo eam tantum narrationem, in qua Iskender Darabi filius perhibetur, affert, inde nullo modo concludi potest, hanc ipsam illo tempore apud Persas maxime divulgatam fuisse, aut ab omnibus creditam. Nam id unum Firdûsius agens, ut, quae reges egregie gesserunt, et diversorum regum familiarum ordinem uno tenore in sua historia exhiberet, Alexandram quartae domus regnatricis Persarum regem vocat, alia quae de Alexandri ortu tradita sunt, omnino non curans, praesertim quum nihil aliud, quam historiam suam confundere et Persarum fastum offendere, potuissent effloere.

b. De expeditione Alexandri ad fontem vitae sive paradisum suscepta.

In codice C., novissimo trium codicum Pseudo-Callisthenis, in narratione poetica Franco-gallico sermose conscripta, cui

titulus: Li romans d'Alexandre, in carmine Alexandri a Lamberto presbytero germanice condito, imprimis autem in Orientalium de Alexandro carminibus epicis et in Talmude miris illis, quae Alexander subisse fertur, descriptis expeditionis etiam, quam fecit ad fontem vitae, sive paradisum, ad 170 1/2, ad bestorum terram, mentio injicitur. Contra in duobus ceteris codicibus Pseudo-Callisthenis, apud Julium Valerium, denique in carmine de Alexandro anglica et scotica lingua exarato et in franco-gallica, quae oratione soluta conscripta est, narratione hujus itineris nullum invenitur vestigium. Praeterea hoc iter rebus, quae multum valent, omissis aut adjectis, ab aliis aliter describitur. In codice, quem commemoravi, Pseudo-Callisthenis res ita fere exponitur: Alexander multis terris perlustratis, postquam in mari profundo, quo cavea vitrea demissus erat, circumspexit, terminos orbis terrarum investigare constituit. Proficiscitur quidem ad locum sole vacuum, bestorum regionem, cum viris selectis puirisque. Seni transire non licet, tamen cuidam dolo contingit, ut Alexandro inscio expeditioni se adjungat. Iter magis magisque crassis circumfunditur tenebris. Alexander et comites consilii expertes desperant, tum senex ille in medium progressus regi suadet, ut equibus, quarum pullis relictis, ut, quo redeant, sciant, terram ingrediatur. Aliquanto post ad fontem quandam liquidum, cujus squa fulgoris instar nitet, pervenit. Coquus Alexandri cibum regi paraturus, pisceum siccatum manu tenens, ut eum lavet, fontem peti. Piscis, dum in aqua pervolvitur, confestim reviviscens et manu coqui effugit. Qui vase argenteo aquae aliquanto hausto regem hanc rem celet. Quum Alexander in eo sit, ut iter continuet, tres aves sudantur, qui ad reditum eum impellant: „Terra enim, inquam, quam ingredieris, Dei solius est. Redi, miser, quum bestorum terram ingredi tibi non liceat.“

Haecdem movent eum, ut contra Porum, Indiae regem, proficiscatur Alexander reditum curat et equarum ope feliciter terram perpetua nocte obvolatam relinquit. Lapides lignosque a comitibus ejus in terra illa obscura collecta gemmas esse apparet. Atque Alexander, quem a coquo id, quod in piæce mirum evenerat, cognovisset, vehementer iratus eum in mare deieci jubet, ubi ille, qui mori nequit, daemone naturam assumit. Alexander deinde in coelum ascensus ab avibus in altum tolli patitur; in itinere autem admonitus, ut revertatur. „O Alexander, vox loquitur,

quid tu, humanis res ignorans, ad coelestia contendis⁴¹? Regressus ad exercitum feliciter pervenit.

In franco-gallica de Alexandro narratione, quam Lambertus li Tors composuit, duae ejus generis inveniuntur fabulae, sed ab illis, quae in omnibus aliis de Alexandro libris scriptis narrantur, valde discrepantes. Ac primum quidem Alexander narratur quatuor senes comprehendisse, qui cum eo communicarent, in deserto tres fontes incantatos esse, quorum in uno qui centum viginti annos natus se lavet, eum fieri, quasi esset triginta annorum, in altero qui se lavet, non mori, in tertio si quis mortuus laveretur, revivisci. Sequitur de equo et pisce narratio. Ex hominibus, quos ad vitae fontem quaerendum Alexander miserat, He-soch eum invenit, et in eo lavatur, sed Alexandro remanent, neminem, priusquam nimis sit praeterlapsus, eum posse invenire. Qua re iratus, quum interficere eum non possit, in columnam congluta obsequari jubet. — In fine hujus carminis alias quoque permixtas narrationes invenimus, quae iter ad paradysum similem in modum ac Lambertus presbyter et Talmud describunt, sed nimis breves sunt, ita ut, quae commemorantur, operae non esse pretium videantur.

Uerissime neque dubie pulcherrime haec fabula est a prosbytero Lamberto exposita, qui praecleari sui de Alexandro carminis hae narratione finem facit. Alexander enim toto mundo expugnavo, Paradysi potiundi, ut ab angelorum choris tributum acciperet, insatiabili agitur cupidine. Etsi sociorum ii, qui erant netate proveciores atque prudentes, dissuadebant, tamen hanc expeditiosem suscipit et imensis laboribus defunctus Euphrate, qui ex Paradiso profluere Genes. cap. II. narratur, adverso ad aream coelestem pervenit. Cujus ad portam continuo legationem mittit, quae in dedicationem eam recipiat. Tum senex prodit ex arcis parte interiore, qui, quod Alexander flagitarit, certior factus ei suadet, ut animum cohibeat atque ab isto iudicii conatu desistat, et Deum, qui clemens sit atque misericors, sibi conciliet; simul legationi lapide, quantum est hominis oculus, tradito, ut haec Alexandro dicat, praecipit: Quum lapidis vim perspexerit, eum quavis iuvium animum esse submissurum. Alexander verbis senis doctus ab audaci atque improbo consilio desistit et in Graeciam reversus lapidis vim studet examinare. At nemo ex sapientibus ejus, quantum valent, potest expedire. Denique senex

Judaicus sapiens in solitudine vitam degens accessitur, qui lapidem in altera lance ponit, auri copiam in altera, sed nihil potest lapidis gravitatem compensare. Qua re stupefacto regi dicit Judaeus, lapide hominis aviditatem significari, quae quavis omnibus terrae thesauris congestis compleri non possit; tamen ad postremam terrae copia, quantum manus capit, extinguitur. Quum rex interrogaret: unde tu scis, hanc esse vim lapidi? Judaeus terrae aliquantulum sumtum in lance ponit, in qua antea erat aurum collocatum, et statim lapis tollitur in altum.

In Talmude, qui pluribus locis¹⁾ Alexandri facit mentionem, in extrema tractatus, qui Tamid inscribitur, parte quarta, qua Alexandri expeditio ad hortum Eden facta narratur, Agadah invenitur, cujus partem haec spectantem, quippe quae magno momenti sit, ad verbum hoc loco afferamus: Alexander postquam sapientibus, qui עִירַן אֶרֶץ appellatur, decem diversas proponit quaestiones, veluti: Coeli et terra, an Orientis et Occidentis major sit distantia? Lux an tenebrae prius sint factae? Quis sapiens sit? etc., et ab illis omnes hae quaestiones ipso probante solutae sunt: „Cupio, inquit, ad urbem Africam proficisci. Illi responderunt: Nequis, nisi via per obscuros montes tendit. Ad quae hic: consilium meum illic proficiscendi certum est, suadete igitur mihi, quomodo id exsequi possim. Age, inquirunt, tibi libycae asinas compara, quae in tenebris ire possint, et funes in via tende, quos rediens tu secutus ad locum tuum (i. e. unde tu profectus es) rursus pervenias.“ Quo facto venit Alexander ad regionem a mulieribus solis habitatum. Quae, quum bellum contra ipsas pararet, dico-

¹⁾ Uti in tractatu Joma inscripto, ubi iter, quod Alexander Hierosolymam fecit, et quomodo ibi unicum Deum adoraverit, exponitur. Nec non in Talmude Hierosolymitano narrationes quaedam de eo continentur, ut in tertia parte tractatus Abodah-Sarah inscripti, ubi ille in aërem volare narratur.

²⁾ Wellius (annales Heidelberg.) qui ipse hanc locum addit, verit: „pallorque eorum tecum decens in via adnecte, ut majores eas desiderantes iter, quo reditis patens, inveniatur.“ Quam lectionem unde habeas ille, nescio. In Babylonio quidem Talmude, quem laudat, nihil de ea re scriptum est; verba ejus haec sunt, sicut transtuli: אֵיפֶן הַבְּרִי לִזְבָּח רָפְשֵׁי בַרְזֵי אֵיפֶן קִימוֹי דְּבִרְמָי וְקָרָא בְרָאָא וְנִמָּא וְכִי אָחַיָּא בְּאַרְזָא וְקָרָא בְּבִרְמָי וְאָחַיָּא לְאַרְזָא: מִפְּנֵי מִלְּפָנֵי

bant: Si nos deviciis, mulieres tantum deviceris, sin autem succumbis, a feminis victus diceris rex.¹⁴ Tum panem petenti aureos panes in aures mensa proponebant, et interrogasti, homo num aureo pane vesci queat, respondebant: Si vulgari pane nutritis, domi manere neque hac proficisci debebas. Hac urbe discedens in ejus porta haec scribebat: „Alexander Macedo stultus eram, donec in urbem mulierum veni ab ilisque sapientem fieri didici.¹⁵ Deinde ad rivum sedens panem comedit. Quum esalsamenta, quae secum habebat, ablueret, tum saaves odores exhalabant, ut diceret: Inde intellego, hunc fontem ex horto Eden produere. Nonnulli dicunt, faciem tantum cum haec aqua abluisse, alii referunt, eum hanc aquam pressisse, dum ad portam horti Eden pervenerit. Tum exclamavit: „Aperite mihi portam.¹⁶ Et ei respondebant: „Haec est Dei porta, quam justi homines soli ingrediuntur.¹⁷ (Ps. 117.) Ille autem: „Ego sum rex magno in honore habitus. Date mihi, quaeso, aliquid.¹⁸ Tum calvam ei afferebant. Deinde in laeae, quidquid habebat auri atque argenti, ponebat, sed calva non est compensata. Rabbini, ex quibus querebat, haec res quid sibi vellet, dicebant: „Haec est calva hominis, qui carae sanguineque continetur, et ejus oculus est insatiabilis.¹⁹ Quibus ille: „Qui vos id scitis?²⁰ Tum paulum terrae succentes illam conspergebant, lancisque pondus miscebatur. Ita etiam in scriptura legitur (Prov. 27). „Infernum ac perniciem nunquam expleri possunt, hominisque oculi sunt insatiabiles.²¹

In arabicis et persicis de Alexandro narrationibus Alexander non in paradisum, sed in fontem vitae *عين الحيات* sive *عين الحيات*, sive *عين حيون* proficiscitur, qui magnum splendorem diffundit et, qui ejus aquam bibit, immortalitatem reddit. Haec expeditio apud Tabarium, Firdusium, imprimis apud Nizāmium uberrime descripta est. Quae ibi narratur, breviter haec sunt. Alexander de vitae fonte audiens eum investigare constituit, quomquam via ad eum per tenebras ferens nullo lumine illustratur. In exercitu illius est Alchidrus propheta, qui praemisissum annuli auxilio, quem Alexander ei dedit, fontem invenit, ex eoque bibens immortalitate donatus ad Alexandrum redux non factus est, quia, — ut quidem a nonnullis traditur — vox quaedam praesentiat, fontem invenire non licere Alexandro. Hic omni spe atque consilio destitutus quadraginta dies per desertum vagatur tristis, quod sibi

non permitteretur, ut felicitatem, qua nulla major homini tribui queat, consequatur. Tum angelus Seroschius (سروش) apparens, eum admonet, ut ab insatiabili cupiditate recedat, parvum lapidem tradens, quantum obolus est (سنگی کم از یک پشمی) bene conservandum.¹ Vox de caelo mittitur Alexandro renuntians, eum vitae fontem frustra petere „Iskender eum quaerens, non invenit, et qui eum non quaesivit, Chidrus reperit. Iskender in tenebris ambulat, Chidrus in purissima luce.² Maximis molestiis atque laboribus defunctus Alexander denique in lucem redit. Lapides, quos ipse saepe comites secum absterserat, in gemmas mutati sunt. De lapide, quem angelus Seroschius ei dederat, idem narratur, quod in Talmude de calva, nisi quod Chidrus propheta Alexandro iterum apprensus lapidis vim describit. De piscibus quoque, qui revixerunt, in Persicis potissimum de Alexandro fabulis prolixè exponitur, de quo miraculo meditationes adjaciantur. Nonnulli referunt, eum Chidro Eliam prophetam (الجهلي) fuisse, et ambo Chidrum Eliamque una vitae fontem invenisse, ex eoque bibentes immortalitatem esse adeptos.

Has diversas de itinere ad paradisum vitaeque aquam suscepto fabulas ex eodem fonte esse petitas, primo obtutu apparet. Tot enim in rebus inter se sunt similes, et omnia, quae ad rem pertinent, utraque continentur narratione, et harum variarum narrationum communem fontem existitisse necesse sit. Quarum narrationum quae est prior? Quae quaestione in fabula de Alexandro gravissima dissoluta altera quoque de populo, qui hanc fabulam excohaerit, erit dijudicata: Quin iter Alexandri ad paradisum vel ad vitae fontem susceptum — nihil interest utrum prius sit, — ab Orientis incolis additum sit, nemini dubium esse potest. Nam primum in ipsa hac fabula vel maxime Orientis populorum ingenium ut in speculo cernatur, deinde — quod potissimum respiciendum est — in omnibus libris ab Orientalibus de Alexandro scriptis hujus quidem expeditionis praecipue ratio habetur. Copiosissima est de ea re narratio, cui meditationes et orationes de moribus adjunctae sunt. Neque in libris de Iskendero compositis solis hoc iter ad fontem vitae Alexander fecisse narratur, sed Persici, Arabici, Turcici poetae rerumque scriptores in operibus suis saepe

¹) Apud Firdusium haec de lapide narratio non invenitur.

ad hanc Alexandri expeditionem irritam recurrunt, qua vel potentissimum mortalium contra Deum esse impotentem legentibus dilucide demonstrant.¹⁾ Quam Orientis scriptores, et praecipue qui in Orienti fabulam de Alexandro tractarunt, inserti, de quo agitur, summam tribuant vim, in vetustioribus Occidentis de Alexandro libris compositis, uti in primis codicibus Pseudo-Callisthenis, apud Julium Valerium caet. ejus nulla plane fit mentio, nec non posteriores de Alexandro narrationes brevissime tantum de hoc itinere referunt, ut tertius codex Pseudo-Callisthenis et Lambert li Tors, unde patet, hanc rem fabulae propriam non ab Occidentis populis esse excogitatam.²⁾

Orientalibus igitur exulta fabula debetur, quorum tres potentissimum populi: Arabes, Judaei, Persae in census veniunt. Spiegelius in extremo suo tractatu: „Die Alexandersage bei den Orientalen“ hanc sententiam profert: narrationem de Alexandro vitae fontem investigante Meccamque proficiscente et ad Kaäbam accedente, denique de rebus, quas ille in Arabia gesserit, haud dubie inde petitam esse, quod Alexander cum Dalkarnaino (دالكارناي), arabico expognatore fabuloso prioris temporis, confusus sit, neque enim nisi ita explicari, quod Chidrus propheta, quem fabula alius non commemorat, subito in medium prodcat. Hanc explicationem tam extra ullam dubitationem esse positam, adeo veram atque per se dilucidam arbitratur Spiegelius, ut argumentis eam fuleire supervacaneum esse censent. Nobis autem haec explicatio prorsus leve esse videtur. Nam, ut concedamus, ea quae de expeditione Alexandri Meccam suscepta et ejus in Kaäbam adventu narrentur, inde originem duxisse, quod hic rex cum Dalkarnaino mutatis sit — quamquam procul dubio multo simplicius iter, quod Hierosolynam, cujus templum visitavit, in Judaeorum fabula fecisse perhibetur Alexander, imitatione expressum esse judicatur³⁾ —: tamen nullo modo iter ejus

ad vitae fontem inveniendum institutum eo, quod ille cum Dalkarnaino permutatus est, excogitatum esse potest. Nam permutari Alexander et Arabs, nomine Dalkarnaini, siquidem fieri poterat, post Muhammedem demum poterant, quam Arabes Dalkarnainum in Kuräno commemoratum cum Alexandro Magno eundem esse opinarentur, etsi Muhammedes alium quendam spectavit. Atqui, ut jam diximus, omnes fere hujus expeditionis ad vitae fontem susceptae res peculiares in Talmudis, quem multo ante Muhammedem ad finem perfectum esse constat, fabula de Alexandro ad hortum Eden profecto inveniuntur. Neque cogitari queat, apud Judaeos, quibus Arabs Dalkarnain, de quo Arabes ipsi nihil paene sciunt, omnino incognitus esset, eandem fere fabulam de Alexandro M., quae apud Arabes de Dalkarnaino, pervulgatam fuisse. Ut igitur illo loco Kuräni Dalkarnaini nomine alius atque Alexander significetur — qua de re in capite, quod sequitur, quaeremus — tamen eam ob causam, quam diximus, de Alexandro ad fontem vitae profecto fabula, quae apud omnes Orientis scriptores invenitur, nullo modo Alexandro et Dalkarnaino permutatis originem potest debere. Itaque nos videre oportet, nam qua re alia fabulam illam explicemus.

Quam fabulam ut putemus ab Arabibus exultam esse, quam argumentum a Spiegelio allatum non competat, eo tantummodo haud scio an possimus adduci, quod propheta Alchidrus magnas in ea partes agens in medium prodit. Sed quae Arabes de hoc propheta referunt, his nulla inest auctoritas; nullus enim Arabum scriptor certi quidquam de eo prodit, quam ab aliis Pinchas, Elias ab aliis, sanctus Gregorius ab aliis indicetur, alii denique omnes illos, quos diximus, viros Chidri significari nomine opinentur, quia alius anima in alium transiit. Deinde in fabula populari singulos populos heroibus, prophetis aliave suis viris magnis libenter partes adscribere satis constat, id quod praecipue in fabula de Alexandro factum est, in qua diversissimos heroes ac diversissimis religionibus addictos videmus invenire. Quorum omnium rerum habita ratione, eo quod Chidrus propheta appareat, omnino non possumus moveri, ut Arabes fabulae de Alexandro ad vitae fontem expeditionem faciente auctores esse censeamus, praesertim quam in religione, qua ante Islamum Arabes utebantur, nihil reperimus, unde hanc fabulam, quippe quae ad religionem haud dubie referenda sit, ortam putemus.

¹⁾ Cf. D'Herbelot: bibliothèque Orientale sub voce Alexander.

²⁾ Excipitur, ut jam dictum est, Lambertus presbyter, qui expeditionem paradisi magno cum studio, copiosissime optimeque tractavit. Sed omnes suo jure statuant, poetam, certe in hac operis sui parte — in fine praecleari de Alexandro carnalis — Judaeis fabulas adhibuisse, quod quum aliis rebus multis, tum eo probatur, quod ad vim lapidis illius mirabilis explicandam Judaeus est delectus.

³⁾ Cf. Weil: loco laudato.

Si igitur eam, qua Arabes fabulae eius auctores habendi sunt, opinionem sequi non possumus, primo quidem obtutu multum videtur interesse, Iudaeos statuere fabulam exogitasse atque excoluisse. Quam enim in Talmude expeditio ab Alexandro ad paradisum instituta uberrime describitur, atque ceterae de hoc heroe fabulae parce tantam atque passim ibi exstantur, deinde quum huius expeditionis fabulosae nullum Talmude vetustiore fontem indicare possimus: iter paradisi Rabbinoorum fabulam eo consilio exogitatalam, ut sacrae scripturae sententia: **שאל ואברון לא רשבענה** ועני אדם לא השבענה Quas ob causas Weilius (annales Heidelberg.) non dubitare videtur, fabulam tum de expeditione Alexandri vitae fontem quaerentis, tam de itinere ejus per tenebras facto ex Judaeorum fabulis depromptam putare.

Sed Talmudis fabulam, de qua nunc agitur, accuratius spectantes manifesto peregrinum quiddam atque translatum in ea reperimus. Occurrunt enim in ea locutiones formationesque verborum, quae neque ullo Talmudis loco, neque in posterioribus Rabbinoorum scriptis iterum inveniuntur, tam difficiles atque insolitae locutiones, ut ne adhaec quidem certe explicari poteriant. Praeterea Talmudis illa fabula jam a primo ex alieni populo fabularum cyclo depromptam se prodit, his verbis incipiens: **„עשרה רבדים שאל אלכסנדרוס מוקדן טאת וקני הגגב**“ in quibus voces **עשרה רבדים** et **שאל אלכסנדרוס** adhibitae esse nequeunt, quum haec significatio nunquam repetatur, neque omnino probari possit. Accedit, quod haec fabula procedente disputato ab Alexandro cum **שאל וקני הגגב** et **שאל אלכסנדרוס** ab Alexandro cum **שאל וקני הגגב** et **שאל אלכסנדרוס** quo nominae profecto appellantur doctores Judaici, interpellatur, qui alias suas sententias proferant studentque comprobare. Inde haud ambigue patet, in Talmude **שאל וקני הגגב** quibus **שאל וקני הגגב** opponantur, doctores Judaicos non praedicari¹⁾. Jam si perpendimus, in Talmude expeditionis ab Alexandro in hortum Eden susceptae causam in re per se levi tantum positam esse, quod aqua, in qua rex pisces siccatos abluat, bene oleat, unde coniect, ex paradiso eam fortasse profluere; deinde nonnullos narrare, Alexandrum

faciem illa aqua lavare satis habuisse, ergo de parte hujus fabulae propria, de expeditione ipsa in hortum Eden facta, in Talmude esse varias sententias: hanc fabulam ab alieno populo ad Iudaeos esse translata, et ab iis, quantum fieri posset, ita formatam, ut Judaicam quidem speciem prae se ferens omnia Judaicae religioni contraria abijceret, sponte nobis persuadet. Quod de piscibus in Talmudica fabula narratur, manifesto piscis, quem in fonte vitae revixisse Persici atque Arabici de Alexandro libri statuunt, memoriam affert. Sed haec narratio tradita non poterat integro Talmude recipi; neque enim in Judaica religione, neque in Judaeorum opinione vulgata quidquam invenimus miri illius fontis vivos immortales mortuosque vivos reddentis consimile. Itaque Talmudicae fabulae auctor miram aquae proprietatem aliter exhibens suaves eam odores facit exhalantem, quo a paradiso eam ducere originem regi persuadet. Sed tamen haec aqua ne in Talmude quidem parvi est momenti, quum ea efficiatur, ut Alexander velit in paradisum venire, unde cognoscimus, hujus Talmudicae fabulae auctoribus fabulam quandam notam fuisse oportere, in qua mirabilis fons praecipuas partes ageret. Ex quibus omnibus rebus colligi potest, proxime ad verum accedere eam sententiam, secundum quam fabula de vitae fonte antiquior ac prior, et Talmudica fabula ea orta est. Narratio deinde de Alexandri expeditione in paradisum facta et de miris rebus, quae proficiscenti acciderunt, eo tantum exogitata esse videtur, ut locus, quo fons vitae in prima fabula erat descriptus, expletur, et ut, quae potentissimi regis divina quoque sibi subjiciendi irrita conamini in antiquiore fabula additae erant, meditationes adungi possent.

A quo aeternum populo Judaici mutati sint hanc fabulam, non est difficile conjectura assequi. Iudaeos constat templo diruto variisque caede compressis seditioibus ad Partbos confugisse et acceptos ibi academias instituisse operante litteris navarisse. Id quod maxime fiebat, Christiana doctrina a Romanis Caesaribus recepta; quam ob causam quum magis magisque opprimerentur Iudaei, in Persarum regno, quod sub Ardeshtro Babegan e Sasanidarum gente orto, ejusque fortibus et benevolis successoribus demo florere coepert, domicilium et sedes permulti collocarant, imprimis homines docti, qui tali a crudelibus persecutoribus neque impediti ad legis studium incumbere et secundum suae religionis

¹⁾ Cf. Rapoport: Ezech Millin, sub voce אלכסנדר.

praecepta vivere poterant.⁵⁾ Constat deinde, Persarum religionem, ex quo Sasanidae imperio sunt potiti, i. e. inde a medio post Christum natum tertio saeculo iterum restitutam esse, ita ut religio Zendica, quam inde ab Alexandro M. jecuisse Graecisque sacris debuisse eedere historia demonstrat, sub Sasanidarum imperio in pristinum dignitatem restituta brevi multos inveniret aesculas. Fabulae de Alexandro M., quas jam illo tempore permultas toto Orienti pervulgatas esse probatur, quibusque erat jam a diversissimis populis inserta sacrarum meditationum copia, Persis recentioribus religioni sunt sacrae in fabula de Alexandro monumenti exigendi opportunitatem praebuerunt, ut magnum regem, cui in terra nemo resisteret omnisque vir potens se submittere deberet, sacra sua extinguere conatum et sua decora opinionem laebefactore?) frustra summam felicitatem, in contemplanda fructu- daeque ipsa pulcherrime splendente et immortalitatem praebente positam, appetentem fecerint.

⁵⁾ Judaeis in Persarum regno per multos annos liberis neque impeditis vivere licuisse, quam nullis Talmudis locis, tum haec sententia demonstratur: „Deus quia non ignorabat, Judaeos sub Romanorum imperio vivere non posse, in Babylonia, quo conflugerent, dedit locum“ (Githin 17. a). Posteriori autem tempore res mutata est; in Persarum enim regno plurimae ac crudelissimae Judaeorum persecutiones factae sunt, ut Romanorum durum imperium, cum Persarum comparatum Judaecis leve esse videretur, unde sententia haec (ibid.) דַּהֲמָא אֵין בְּשֹׁאֵל „O Deus miserere, assit in tuam civitatem sicut in filiorum Esau (i. e. Romanorum) accipe nos.“

⁶⁾ Alexandrum M. omnes libros sacros Persarum, quotquot potiri posset, concremasse, templis eorum clausisse, religionem vi adhibita oppressisse, plures Orientis scriptores tradunt et Persae historia comprobata putant, rati jam Zarathustram Alexandri adventum religionemque ab eo oppressam oppressamque per saecula mansuram praedixisse. Quae etsi magna cum certitudine referuntur, tamen vereor, ut argumentis possint confirmari. Talis enim ratio Alexandri maxime abhorretur ab ea, quam, ut jam commemoratum est, magnum ille rex sequubatur, diligentissime cavens, ne eorum animos, quos sub imperium suum redegerat, crudelitate a se alienaret, Persaeque magna indulgentia tractans. Quae de Alexandri in Persarum religionem severitate traditur, haec postea domum excoGITATA esse, quibus Zendicae religionis inde ab Alexandri tempore decrecentis interitus explicaretur, verisimile duco.

(Cf. Spiegelii: Die Alexandersage bei den Orientalen. II., Zeitschrift der deutsch. morgenl. Ges. I, 257 sequ.)

Itaque censeo, fabulam de expeditione Alexandri ad vitae fontem suscepta excoGITATAM atque excultam a Persis, postea mutatam in Judaeorum fabulam receptam esse. Haec sententia eo potissimum probatur, non solum quod opinio fontis splendidi mirique, ejus aditus sit spissis tenebris praecclusus, ex religione, quae Zendica vocatur, facillime explicari potest, sed etiam quod principia religionis ejus in ea apparent.

Zendicis enim libris docetur, Ahura-Mazdam, qui mundum atque primam locum creaverit, in principio primae lucis sedem habere, atque ideo summi boni esse auctorem, Agra-Mainyam autem, i. e. tenebris obvolutam, a quo omnia mala originem ducant, id agere, ut quae creaverit Ahura-mazda, delere studeat. — Purissimum lumen in hoc vitae fonte, ad quem Alexander iter instituit, reperimus, ejus aspectu maxima percipitur felicitas, quo qui ultor immortalitatis particeps fit; sed malum principium, i. e. tenebrae earumque horror, hujus fontis salutaris viam praeccludit. Alexander nullos labores, nulla impedimenta veritas, quibus speratis gloria sua possit auferri, hoc quoque iter per terram tenebris involutam facit ad lucis et vitae fontem a nullo mortali unquam inspectum perventurus. Sed numine indignum declaratur, qui summae felicitatis particeps fit; quae in re nulla valet humana potestas, nec gloria. Redire coactus tristis sibi persuadet, hominem potentiae quidem speciem quandam ac felicitatis in terra sibi posse comparare, sed nimia cupiditate incesso non licere, bonum a Deo selectis suis reservatum appetere.

Talem fabulam, cujus summa in divina potestate atque humana impotentia comprobanda versatur, Judaeorum doctis perquam placuisse, non est, cur miremur; ideoque in Talmudem eam recipere et considerandum commendare illi non dabitaverunt. Sed ita sane eam formaverunt, ut a Judaeis legentibus intellegeretur, nihil quod offenderet, neque Judaicae religioni consentaneum esset, continens. Sententiam igitur, fabulam de Alexandro ad hortum Eden profecto Talmude tractatam ex Persarum fabula de ejus itinere ad fontem vitae suscepto depromptam esse si confirmaverimus, res quaedam difficiles Talmudici illius loci simul explicatae erunt. Decem enim quaestiones ab Alexandro אַתְּ הַיָּדֵיךָ הַזֵּה וְאֵת הַיָּדֵיךָ הַזֵּה magna habent similitudinem sermonum, quos ab Alexandro eum Brahmam collatos Plutarchus et narrationes de Alexandro in Occidenti compositae nobis exponunt, nomenque אֵת הַיָּדֵיךָ הַזֵּה ad

Brahmanos sapientes referendum esse verisimile est. Sed Judaei hanc disputationem ab Alexandro cum Indis institutam a Persis, qui eam paulo jam mutata ad suum sentiendi rationem accommodaverant, receperunt. Ita, *psto*, explicandum est, וקני רגלי, quum duas priores ab Alexandro propositas questiones, utrum ab Orienti ad Occidentem, an a coelo ad terram major sit distantia, deinde coelum an terra prius creata sit, haud cunctanter dijudicassent, rogatos, lumen tenebrae prius existiterit, repente stupefactos ad hanc questionem posse responderi negavisse. „Haec res, inquit, explanari nequit.“ (שׁוֹמְרֵי דַת אֵין לְהַסְבִּירָהּ). Quibus verbis nihil addiderunt. Talmud hanc responsonem mirans (praesertim quum e codice sacro ipso elucet, tenebras lumine esse priores, nam in Genes. I, 2 legitur וְהָיָה עַל פְּנֵי הַיָּם וְהָיָה תְּמוֹנָה in versu, qui sequitur: וְהָיָה אֵרֶץ אֲרָץ וְיָם וְיָם וְיָם) eam inde studet interpretari, quod בְּנֵי רִגְלֵי מֵעֵלָּה, ne Alexander questiones suas magis etiam extendens de omnibus rebus naturalibus divinisque, de praeteritis et futuris ex se vellet sciscitari, (וְהָיָה לְעַמְּךָ לְמַעַבְדֵי הַיָּם לְמַעַבְדֵי הַיָּם לְמַעַבְדֵי הַיָּם) quod praecautes hanc questionem difficilem nullo modo dijudicare se negasse. Sed nos existimantes, Judaeis hoc colloquium ex Persicis fontibus cognitum fuisse, causa, quae in Talmude affertur, omissa mirari omnino non debemus, quod doctores illi questionem, lumen tenebrae prius fuerint, dijudicare se posse negaverunt. In religione enim Zendica lumen tenebraeque duorum mundi principiorum partibus funguntur, quippe utrumque ab initio existiterit, nec perfectio questionis, utrum prius creatum sit, satisfieri potest. Talmud hanc rationem ignorans, id quod mirum est in hac re aliter studet explicare. Ex omnibus igitur, quae sunt a nobis exposita, satis certe intelligitur, fabulam, quae fertur de Alexandro ad vitae fontem proficiscente eâ priorem esse, quae est de illius expeditione in paradysum, eamque a Persis excultam Zendicae religioni debere originem. Quod Chîdrus propheta in medium prodit, qui non est propheta Persarum religionis sed Arabis, (etsi in religione antea-Islamica Arabum nullum invenitur vestigium Iujus prophetae) qua re Spiegelius, ut jam est commemoratum, ab Arabibus hanc fabulam censuit esse excultam, omnino non debemus mirari, si in fabula apud Persas exculita eorumque religione orta propheta alieni populi alicuique religioni addictus nobis occurrat. Id ipsum est fabulae, historiam judicisamque negligere, tempus locumque

non curare, res maxime inter se distantes audacter componere. Quid, quod in Occidentis narrationibus de Alexandro scriptis, praecipue apud Pseudo-Callisthenem modo Aegyptiorum Graecorumque potentes deos celebrari, modo omnia idola contra unicum Deum inania declarari videmus? Persae quum ab Arabibus subjecti Islâmum amplecterentur, in fabulis suis quoque veteris suae religionis vestigia delere eorumque loco Muhammedana substituerent studerent. Ita factum est, ut prophetam eandem, quam ipsi, religionem professum e fonte immortalitatis bibisse libenter fixerint.¹⁾

Quod Chîdrus propheta cum Elia permutatus est, qua de re jam disseruimus, perfacile est explicata. De Chîdro enim apud Arabes varia narrabantur, qui quo tempore vixisset ignotum erat. Nonnulli enim eum habebant prophetam Mosis aequalem, alii Alexandri, cujus major domus sive minister ille fuisset; alii duos viros ejusdem nominis existisse censebant. Similes sententias de Elia propheta inter Judaeos pervulgatas esse constat, qui Finchae nomine jam Mosis et Josuae tempore existisse, deinde quum iudices primique reges republicam administrassent, a negotiis publicis se removisse et Ahabe rege demum, impio cultu deorum percrebescente, acerrimis Dei veraeque religionis defensor rursus in publicum prodidisse dicitur. De Elia propheta inter Judaeos ad hunc usque diem tot fabulae feruntur, tam multis tanque diversis ille formis indutus apparet, Judaeique tot res mirabiles de eo narrant, ut Arabes Persaeque non poterint eum non animadvertere, facileque eum Chîdro, qui, ut Elias, miro modo de terra sublatus erat, confundere aut cum eo poterint componere. Profecto in Arabum Persarumque scriptis permutatas fabulas de Chîdro narratas invenimus, quas fabulis Judaeorum de Elia compositis depromptas esse sine ullo dubio est.

¹⁾ Praeter Chîdram in Persarum de Alexandro libris angelus quidam etiam Zendicae religionis proprius Seronchius vel Craish nomine prorsus libere retinetur, quem jam diximus Alexandro mirabilem illum lapidem dedisse, cujus vim postea Chîdrus demonstrat. Inde dilucide apparet, in fabula diversos homines, qui in diversissimis religionibus et apud diversissimos populos auctoritate valeant, inter se conjunctos induci, ideoque esse absurdum, inde quod hic vel ille homo occurrat, de origine fabulae conjecturam facere. Craish (proprie „purus“) unus est ex angelis, quos Ahura-mazda creavit.

Fabulam igitur de Alexandri expeditione ad fontem vitae instituta a Persis exogitatum esse, veri simillimum, neque quod Chidrus propheta ibi inducitur, propter rationes allatas in dubium vocari potest. Sed magnum quiddam fabulae de Alexandro a Judaeis ipsis additum videtur esse, scilicet quod de calva regi in porta horti Eden tradita refertur. Puto enim, narrationem de calva sive de lapide compositam non ex Persica fabula in Talmudem, sed e contrario ex Talmude in Persarum fabulam migravisse. Nam primum quidem, calva hominis oculo praedita, de qua in Talmude proditur, hominis aviditas atque vanitas multo melius significatur, quam lapide, qui in Arabicis et Persicis de Alexandro libris occurrit; deinde, quod apud Firdusium, celeberrimum dilectissimumque Persarum poetam, res ab Alexandro gestas scribentem, haec fabula omnino desideratur, haec fabulam illo quidem tempore nondum omnibus cognitam fuisse ostendit. Neque enim haud dubie poeta, id quod palchrum est et magnum, et quod a Nizâmio tam fuscè depingitur, sibi notum et in Persicis fontibus traditum omisisset. Haec pulcherrima solersque narratio, quam ex Occidentis de Alexandro fabularum auctoribus Lambertus presbyter prolixè exposuit, quaeque summa est ejus de Alexandro carminis, haud dubie a Talmudis auctoribus, quibus fabula de Alexandri expeditione ad fontem vitae suscepta e Persicis fontibus cognita erat, ad Sacrae scripturae communi: *שאל הארזון לא השבעה שאל הארזון לא השבעה* exemplo illustrandum est addita. Quae sententia eo quoque confirmatur, quod in Talmude rex, quum calvam nulla re posset compensare, id mirans de hac re mira explicanda ex Judaeis doctoribus quaerit, *אמר לרבינו* (rogavit) *quum in praecedenti hujus Agadae parte Alexander semper cum *קני הלבב* sermonem conferens producat. Quodsi extrema haec sacra fabula ex alienis populis in Talmudem migravisset, quod repente etiam *רבינו*, de quibus omnino non erat dictum, partes adscriptae sint, esset perimur.¹⁾*

¹⁾ Quamvis vim Judaea fabula in Persicam exercerit, ex ea, quae est de Gâmehido, potissimum intelligitur; quae etsi merae est persicae originis, nihilominus multas res in ea Judaeorum fabulae proprias de Salomone rege receptas invenimus, quin etiam Gâmehidum cum Salomone permiscuimus.

(Cf. Zeitschrift der deutsch. morgenl. Ges. IV. 421).

c. Fabula de vallo in Gog et Magog extracto, de Alexandro et Dülkarnaino.

In plerisque tam Orientis quam Occidentis de Alexandro libris septentrionem versus proficiens ad populos summa ferocitate inhumanitateque insignes, et perpetuis incuribus direptionibusque molestiam afferentes vicinis pervenisse Alexander narratur.¹⁾ Quibus feris gentibus nomina sunt Gog et Magog, in Franco-gallica narratione, quam scripsit Lambert li Tors, in Göt et Margöt corruptis. In nonnullis de Alexandro narrationibus haec duae gentes solae commemorantur, in aliis praeter eas multae etiam aliae, plerumque viginti insolitis nominibus appellatae, et apud Pseudo-Callisthenem: Kynokephales, Nuni, Phonokerati, Syriacinos, Jones, Katamorgones, Himantopodi, caeterae. In Anglico de Alexandro carmine haec nomina nobis occurrunt: Taracountes, Magogecae, Vetas, Tures, Gogas, Crisolides, praeter eas etiam viginti duae aliae gentes fuisse dicuntur. Apud Arabum atque Persarum scriptores haec gentes *ياجوج ماجوج* appellatae sunt. Omnes haec gentes in narrationibus quibusdam communi nomine Hyperboreorum significantur. — Narratur deinde has nationes Alexander bello devictas persecutus esse; quae quum in montes caelo janctos confugerent, Alexander ab iis persequendis desistere coactus. Quas ut reprimeret et in perpetuum eruditorum populorum terras contiguas ab istis rudibus et inhumanis barbaris defenderet, aditum horum montium, qui eo Deum vehementer precante,²⁾ inter se appropinquavit, firmo vallo, quod dirui non posset, seipso con-

¹⁾ In Lamberti presbyteri de Alexandro carmine haec narratio desideratur.

²⁾ Haec oratio eo praestat, quod fidem uni Deo habitam exhibet omninoque idolorum vanitatem. In codice C. Pseudo-Callisthenis, ubi illa est maxime proluxa, ita legitur. „Deus deorum, domine omnium, quae facti sunt, qui verbo Tuo omnia creavisti, coelum, terram, mare; nihil est, quod non possis efficere; nam Tuo verbo imperantia omnia demisse obediunt. Tu enim dixisti et adfuit, Tu imperasti et factum est. Tu solus es aeternus, primus, qui nequit videri Deus, neque est ullus praeter Te. Tuum permultis celebratum nomen invocato, ut, hujus quoque voti qui percipere nam, me digneris, ut hi duo montes conjungantur, quemadmodum Te sum precatus, neve me debilem, sed Tibi confidentem despicias.“

stūisse. Fabric ferrūis artis peritis accessit portam Asokito (ἀσκήτω) sive Asbesto oblitam extruxisse tam validam tamque mire aedificatam, ut neque igni, neque ferro, nec ulla arte everti posset. Hanc portam esse mansuram usque ad novissimum iudicium vel Antichristum, quo tempore ea subspissa gentes barbarae ibi inclusae proditurae, totamque terram ferae atque immensae catervae inundantes poenam in Deo constitutam in terra sint exaturae. — Procedente tempore, maxime medio aevo, huic fabulae sunt adjunctae mirabilissimae ac portentosae. Praeter alia etiam narrabatur, decem tribus Israëlitis esse hoc vallo inclusas et tempore Antichristi rarsus inde proditurae. Quod a tempore indicandum vulpem intra hos montes conspexit iri, et in eo persequendo Iudaeos inclusos in ejus specum penetrantes viam e montibus darentem esse inventuros.¹⁾

De argumento historico, quo haec fabula nititur, primum constat, ingentem murum sive vallum in Caspiciis partibus prope urbem, quae nunc Derbend vocatur, antiquitas esse conditum. Cujus valli, quod multa pro saecula constabat, postea a Scythia deletum, a Jexdegrido restitutum et a Chosro Nāshirvāno perfectum millesque passus in mare productum, etiam nunc paucis vestigiis supersunt, auctoribus omnibus, qui hanc regionem adierunt.²⁾ Atque etiam e ruinis hujus antiqui operis cognoscitur, materiam, unde factum est, solidissimam fuisse, e terra in lapidem conversa, ex arena, conchis permixtam. Neque vero minus constat, hunc murum non ab Alexandro M. esse aedificatum, sed jam aliquot saeculis ante, haud dubie a Medo-Persicis regibus contra feras Scytharum catervas propugnaculum. Animo enim concepi non posset, Graecos scriptores, qui Alexandro gloriosi itinera ejus et res ab eo gestas prolixè narrant, ingentis illius valli constructio-

¹⁾ Cf. Weizmann: Alexander Lamberti presb. II. p. 469 sequ. Nec non in eadem, quod Titurci inscribitur, hanc de Iudaeis vallo inclusis reperimus narrationem, ubi rubri Iudaei appellantur.

²⁾ Cf. Hilgenfeld: Zeitschrift für wissenschaftl. Theologie V., ubi auctor etiam verba Gog et Magog explanare studet. Nec non Plinius (Hist. lib. VI, cap. 2) Portae Caspiae mentionem facit, quam vocal ingens naturae opus, montibus interruptis repente, ubi fores obditaе ferratis trabibus. — Persae nomen urbis Derbend (transitus occultus) ab hoc muro, qui apud eos etiam سد اسکندر و ما جوج sive سد جوج و ما جوج vocatur derivat.

nem, si Alexander ejus esset auctor, silentio praetermittere. Haec narratio quomodo in fabulam de Alexandro irrepsit? Cur Alexander illud vallum aedificasse existimatus est, vel cur in Orienti etiam hodie a multis existimatur? Quod argumentum ut solvamus, primum de ratione inter Alexandrum et Dālġarnainum intercedente accuratas nobis disserendum est.

In Kurāni cap. duodevicesimo de Dālġarnaino haec referuntur: „Illi (scil. Iudaei) de Dālġarnaino te sciscitabunt. Responde: Historiam quandam de eo vobis exponam. Regnum ejus in terra confirmavimus eique dedimus, quibus omnium vultorum se competentem faceret. Pervenit aliquando ad locum, ubi sol occidit, qui in pluteum limo nigro plenum se abdere videbatur. Ibi populum quandam invenit. Nos ei diximus: O Dālġarnaine! aut populum tu poena affice aut mitem ei te praebes! Ille autem: Qui injuriam facit, eam puniemus punitione ad dominum remittemus, ut majorem etiam poenam (in altero mundo) ei imponat. Qui vero credens recte facit, summam accipiet praemium, jussuque nostra ut facile exsequatur, efficiemus. Deinde iter continuavit usque ad locum solis orientis. Vidit eum supra populum, cui nihil dederamus, quo se ab eo defenderet, orientem. Quod verum est, nam omnia quae poterat, mente perceperimus. Progrediens inter duos montes venit, ubi populum ei occurrit, qui sermonem ejus vix poterat intellegere. Dixerunt: o Dālġarnaine, Jāġūġ et Māġūġ perniciem moluntur in terra. Nomen sufficit tributum a nobis consferri in conditione, ut vallum exstruas, quod nos ab iis secernat? Quibus respondit: Vis, qua dominus me ornavit, melior est tributo vestro. Dummodo assidue me adjuvetis, solidam vallum inter vos coeque ducam. Perte mihi magnas ferri moles, quibus explenam spatium, quod est inter amborum montium parietes medium. Deinde: Constate, (foliibus adhibitis), ut ferrum paciter atque ignis ardescat. Tum ait: Afferte mihi aes solum, quod infundam. Quo facto illi (Jāġūġ et Māġūġ) vallum nec transire, nec perforare poterant. Post haec Dālġarnaini: Hoc quidem, inquit, Domini gratia adjuvas perfecti. Quam autem aliquando id, quod Dominus meus promisit, e venerit, vallum in pulverem convertet. Promissum autem Domini est verum.“ — Postea novissimum iudicium describitur.

Vallum igitur quod est contra Gog et Magog in Kurāni eadem fere ratione Dālġarnainus aedificasse dicitur, quae Alexander

in fabula. Quæritur igitur, quis sit Dalkarnainus, cujus Muhammedes in Kurāno mentionem infert ut servi, nuntii, exactoris divini iudicii mundo instantis, quem vallum in Magog ducentem facit. Arabes Persæque hunc Dalkarnainum eundem esse atque Alexandrum M. putant, quem etiam اسكندر ذو القرنين „Alexandrum bicornem“ vocant. Neque vero vulgi opinione sola Dalkarnainus habitus est magnus ille Macedo, sed etiam plerique Kurāni interpretes, præsertim priores, huic opinioni adstipulantur, quia Alexandrum M., qui pio animo se esse credere unico Deo Meccam proficiscens et in ejus Kaaba preces faciens ostenderit, ejus cum laude in Kurāno mentio fiat, dignum censent. Explicatio vocis „bicornis“ ad Alexandrum relata, quam difficultatem quandam profecto is paraverit, multum sunt in diversissimis interpretandi rationibus ineptissimisque, quarum nulla est, quam probare possimus. Pierumque nomen „bicornis“ intellegitur de Alexandro, quod in duabus regionibus mundi, et Orientis et Occidentis magnas expugnaverit partes (که بر مشرق و مغرب آورد نام), vel quia Orientem et Occidentem versus cursum direxerit, vel quia fontem vitæ indagans ad luminis tenebrarumque regionem pervenerit, vel quia suo tempore duæ potentes familiae regnatrices extinctæ sint, id genus alia.¹⁾

Nomulli scriptores Muhammedani, ut auctor rof Mağmil ut-tawārih et Hamdānūs in libro Al-Ansāb, alii duo Dalkarnainos existisse statuunt: Dalkarnainum majorem, Abrahami æqualem et Himjaritum, Tubban coronatum, qui Dei imperium detrectavit, sed postea se submittebat eum Alchidro ad fontem vitæ sit profectus: atque Dalkarnainum minorem, i. e. Alexandrum, qui vallum Jāğūg et Māğrūg extruxerit, uti in Kurāno prolixè sit expositum. Multi denique Arabici scriptores, e. g. Abū'l-fidā (hist. anteq. ed. Fleischer) Ab-dol-Malik Ibn Hiscām, alii, in errore omnes eos versari dicunt, quicunque Dalkarnainum magnum Macedonem esse censent. Nam quum Chidrus, qui jam Abrahami, Dei amici, tempore vixisse dicitur, Alexandri socius fuisse omnino non potuerit, deinde quum Graecum falsoque deos colebant in Kurāno quasi veri Dei cultorem et prophetam exhibitum esse,

¹⁾ Niximus in altera parte libri Iskender-nāme diversas de nomine Dalkarnaino interpretando composuit sententias, et Spiegelinus hunc locum in dissertatione sæpe laudato „Die Alexanderzage“ p. 59, typis expressit.

putari nollent, jam quum duo Dalkarnainos existisse nullo probatum sit argumento: fieri non poterat, quin Dalkarnainum eundem esse atque Alexandrum prorsus negarent. Hunc Dalkarnainum, qui una cum Chidro ad vitæ fontem migravit, cuique in Kurāno valli constructio attribuitur, multo ante Moſen vixisse et regem Himjaritarum falsè putant. Alii contra opinantur, eum Feridūn, alii alium regem illius temporis fuisse. Quin jam chalifa Ibn Abbās rogatus, quis sit ille Dalkarnainus in Kurāno commemoratus? respondisse dicitur: „Himjarita Ashab Ibn Dimasratid nomiae“, et interrogatus, quisnam sit Alexander? „Vir quidam pius, natione Graecus (رومى) et sapiens, qui Graecorum regionem (روم) expugnaverit caet.“¹⁾

Eorum rationum, quas tum scriptores, qui duos viros Dalkarnaini nomine existisse putant, quorum minor Alexander fuerit, tum si adferant, qui Alexandrum eundem esse ac Dalkarnainum negant, maxime præcipua illa est, quæ Chidrum cum Dalkarnaino componit. Chidrus quum Abrahami tempore vixisse memoriæ proditus sit, cum Alexandro M. componi non poterat.²⁾ Jam vero multi, quibus Alexandri historia e Graecis scriptoribus erit cognita, non poterant intellegere, a Muhammede (aut, ut ipsi sentiunt, a Deo ipso) infidelem quendam, Aristotelis idolatrae præcepta ac doctrinam secutum, tanquam prophetam verbiq; divini ministrum celebrari potuisse.³⁾ Arabici quidam scriptores, Alexandrum non posse eundem esse ac Dalkarnainum hoc peculiari, argumento affirmant, vocem ذو mire arabicam esse, neque Graec-

¹⁾ Cf. Spiegel: l. l. p. 57, Zeitschr. der deutsch. morgenl. Ges. IX. 796.

²⁾ Hunc temporum ætatumque errorem scriptores quidam alii eo tollere studuerant, quod duo Chidros existisse statuunt, quorum prior fuerit propheta, alter Alexandri quasi præfectus, alii quod Chidrum, id quod Judæorum fabula de Eia propheta refert, mille annos in vitæ esse veratum contendebant, quæ de sententia jam supra diximus.

³⁾ Imām Fachr-Eddin in commentario suo ad codicem sacrum scripto notat: „In his, quæ contra eos proferuntur, qui censent, Alexandrum esse Dalkarnainum, id est, quod Alexandri magister Aristoteles erit, cujus ad jura velleque se fixerit (يا امرؤ ويا نهم ويا نهمى). De rebus divinis quid conserit Aristoteles, notum est, et Dalkarnainus est propheta. Qui igitur propheta infidelis præceptis obsequatur. Quod certe dubitandum est.“ (Zeitschr. d. deutsch. morgenl. Ges. IX. 797.)

cum (رحمی یونانی) ء significari posse, sed saepenumero regum Himjaricorum nominibus praepositi.

Recentiores viri docti de Dalkarnaino, qui in Kurāno commemoratur, valde dissentiunt. Roth, Graf, Weil illum eundem esse statunt atque Alexandrum M., quorum rationi Spiegelius, Hammer, Redalob, Beer, Fluegel adversantur, ex parte quidam etiam argumenta adferentes, quibus illa refutatur. Quem vero Muhammedes Dalkarnaino significari voluerit, de eo omnes illum eundem atque Alexandrum esse negantes in diversas discedunt sententias. Spiegelius, quam Kurāni interpretes de Dalkarnaino dubium moveant, neque sit e Kurāno colligendum, Muhammedem de Alexandro cogitasse,*) Europaeis demonstrari non oportere putat, Alexandrum et Dalkarnainum homines inter se prorsus diversos esse, quibus fabula postea, quod pluribus rationibus inter se similes esse viderentur, confusis, unius viri speciem conciliarit. Dalkarnainum igitur, de quo in Kurāno dicitur, fabulosem Arabum antiquorum expugnatorem existimat. Ita Alexandri expeditionem Meccam, nec minus ad fontem vitae factam eo facile explicari, quod ille sit cum hoc fabulose expugnatore permutatus. Spiegelii autem opinionem, homines duos, de quibus quaeritur, diversos esse, argumento posse supersederi, non veram esse, potiusque multos Europaeos eosque doctissimos Alexandrum ac Dalkarnainum eundem esse recte iudicandum censere, experientia jam nos docuit. Quae quam illa sit, sperandum erat, fore, ut auctor libri „Die Alexandersage bei den Orientalen“ sententiam suam argumentis probaret, praesertim quum, quae magni momenti est in hac fabula, expeditio ad fontem vitae ab Alexandro cum Dalkarnaino facta permutatione nasci non poterit, quemadmodum in capite praecedenti sacra T-udica fabula de

*) Neque Baißkwiuz, ait Spiegelius, explicationem Dalkarnainum esse Alexandrum, nisi tanquam unam ex diversis adfert opinionibus. Quam sententiam cur professus sit, non liquet; nam Baißkwiuz loco l. ad Kurāni verba *عن ذي القرنين* *وسالونك عن ذي القرنين* „De Dalkarnaino quae te interrogabant“ nihil dicit nisi *ثابث مانك* *أرومي مانك* „Hinc contra potest inferri, Baißkwiuz, praeclearissimum Kurāni interpretem, quia Alexander idem sit ac Dalkarnainus, omnino non dubitasse; sin secus enim alias opiniones adferre non ovisisset.

Alexandri ad hortum Eden facta itinere demonstrasse nobis videretur.

Redalob sententiam Alexandram eundem ac Dalkarnainum esse impugnat diversas ob causas. Primum, ait, non liquet, quomodo Dalkarnainus, si idem est atque Alexander M., prophetae aut similis ejusdem dignitatem assecutus sit, qua in Kurāno cum ornari constat, itaque eodem loco haberi ac Davidem et Salomonem. Muhammedes id facere non potuit, nisi in codice sacro obscure dictam invenisset quidquam, quo forti regi Macedonum prophetae aut Messiae auctoritas adscriberetur. Quod ita non est: neque quod Alexander benevolam in Judaeos se gessisse a Josepho et in Talmode memorie proditur, per se satis est ad hanc dignitatem ei tribuendam. Deinde quae in Kurāno narrantur, ubi maxima vis valli destructo tribuitur, nullo modo ad Alexandrum in historia descriptum referenda sunt, sed tantum ad heroem fabulae de Alexandro; neque hunc Kurāni locum, quo, quae revera evenit, magni valli extractio describitur, atque res perexiguae minutissimaeque indicantur, omni historica indole de hujus valli conditore esse destitutum, facile potest statui. — Nec praeterea probari potest, sententiam, qua Alexander fertur valli, quod Magog dicitur, auctor, jam ante Muhammedem inter fabulas de Alexandro esse receptam. — Qua in re Redalob errat; nam primum in opere vetere franco-gallico, quod, si novissimum, in eodem saeculo octavo scriptum est, cuiusque auctorem constat Pseudo-Callisthenis recensionem B. ante oculos habuisse, jam narratur Alexander viginti duo populos magno muro inclusisse; eo autem tempore Kurāni argumentum vix jam in Europa notum fuerit. Deinde ex iis, quae apud Judaicos et Christianos scriptores, qui ante Muhammedem — nonnulli etiam multo saeculis ante — vixerant, cognoscimus, jam illo tempore Caspium vallum Alexandri M. opus esse iudicatum. Cujus rei argumentum afferimus locum ex Josepho (Bell. Jud. VII, 7, 4) *ὁ τῶν Ἰσραηλῶν βασιλεὺς τῆς παροῦσας δεσπότης ἔσται, ἢ ὁ βασιλεὺς Ἀλεξανδρος πλείους ἀσχυρεὺς κλεισίστην ἐποίησεν*, remittentes de caeteris nullis ejusmodi locis ad Rothii „Beiträge zur Alexandersage“ (Zeitschr. d. deutsch. morgenl. Ges. IX, 797.)

*) Alia etiam in re fallitur Redalob; dicit enim (l. l. p. 218): „alterum rei momentum, indolem bicorne, quasi viri summa Dei gratia ornati

Redselob deinde concludit, Dalkarnainum in Kurāno commemoratum non esse nisi Cyrum, Medo-Persici regni conditorem; quam suam sententiam quam sacra scriptura (Daniel 8, 8) quae regem Persarum בעל הקרנים vocat (contra צאיר הקנים, quo Graecorum regem vult intelligi) tum eo confirmare studet, quod nonnulli ex muhammedanis scriptoribus, qui Alexandrum valli Gog et Magog auctorem non cessent, id a Persarum rege quodam, plerumque a Feridūn exstructum esse credant. Jam quam nesciamus, qui Persarum regum nobis per Graecos cognitorum Feridūn habendus sit, et quam qui vallum Magog condidit, haud dubie in regibus melioris notae Kurāno teste referendus sit, praeterea quam exercitus itinera, quae in illo capite de Dalkarnaino referuntur (primum Orientem versus, deinde Occidentem, denique Septentrionem facta) optime in Cyri expeditionibus conveniant: per multas rationes probabiles fidem facere, Redselob putat, Dalkarnainum esse Cyrum. Propheticae indolem ad Cyrum relinam nihil habere offensivum, quam in sacra scriptura semper cum reverentia Cyrus commemoratur, immo Domini Messias appellatur, (Jes. 45, 1 כֹּה אֵמַר ה' לְמַשִּׁיחַ לְמַרְשָׁא אֲשֶׁר הוֹקֵר בְּיָמָיו) quia Judaeis e servitute Babylonica redire permittens, et Jehovahs cultus in Palaestina restituitur, auctor sit.

Sed ut graves rationes plane omittamus, quae Beer¹⁾ adfert contra summam questionis a Redselob institutae, jam eam ob causam statui nequit, Muhammedem vocabulo Dalkarnaini Cyrum intellexisse, quod neque ullus Kurāni interpres, neque Judaeus, neque Christianus, neque Persicus, neque Graecus scriptor vallum Magog a Cyro exstructum narret, aut rem ullam ab eo gestam refert, quae ad hoc ingens opus spectat. Itaque nullo modo postulari potest, ut credamus, Dalkarnainum Cyrum esse, tantum idecirco, quod propter rem in Kurāno obscure narratam et propter dissensionem Muhammedanorum interpretum non liquet, ad quem

neutros (i. e. neque eos ex muhammedanis scriptoribus, qui Alexandrum Dalkarnainum putant, neque eos, qui id negant) curare.²⁾ Est autem jam supra animadvertendum, inter rationes, quas Arabes Alexandri ac Dalkarnaini unitatem impugnant praefertunt, eam casu, quod de Alexandro, utpote Aristotelis idolatrae discipulo, in Kurāno cum laude mentio iniri nequeat.

¹⁾ Cf. Zeitschr. der deutsch. morgenl. Ges. IX, 785 sequ.

aliam virum quam Dalkarnaini nomen refertur, nihil certi invenientes, quo unquam talem aut similem de Cyro fabulam divulgatam fuisse doceamus.

Beer Alexandrum eundem esse ac Dalkarnainum negans Dalkarnainum Kurāni Judaeorum Messiam, Josephi filium (יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יוֹסֵף) esse Judicem, qui quodammodo bellicosus auctor salutis, Messiae Davidis proli (יְהוֹשֻׁעַ בֶּן דָּוִד) vere pacifico salvatori praecedens et peccata in terra tollens, Dei regnum sit propagaturus. Ac profecto plures loci ab eo adferuntur, unde patet ante Muhammedem Messiam Josephi filium interdum taurum (שׂוֹר) vel בעל הקרנים (secundum verba Deuteronomio 33 נִקְרָא רֵשֶׁם קֶרְנָי quibus Moses benedicens usus est) dictum esse. Etiam in Judicia fabula Messiae Josephi filio hae partes erant adscriptae, ut Gog et Magog impugnaret, quo facto novissimum iudicium esset venturum.³⁾

Sed quavis in Beerii commentatione ex his, quae probandi causa, Dalkarnainum Messiae Josephi filio aequari posse, adlata sunt, nonnulla arrideant, et veri sit simillimum, in hac fabula de Dalkarnaino res quasdam ex imagine quam Judaeorum populus de Messia suo sibi finxerat, receptas esse: tamen si sine ira et studio hunc Kurāni locum examinamus, non possumus quin Muhammedem Dalkarnaini nomine haud dubie non Messiam Judaeorum significare voluisse nobis persuadeamus. Neque enim omnino potest cogitari, Muhammedem Judaeis, ipsum de Messia suo percontantibus, quem aliquando venturum esse putant, responsi loco historiam referre, in qua res ab isto Messia gestae — qui igitur jam dudum multis saeculis antea in publicum prodit — celebrantur, sed ne verbum quidem de ratione hujus Messiae et Judaeorum ipsorum, atque de vi, quam in eos exerceret, invenitur. Si Muhammedes Messiam a Judaeis expectatum jam multo antea venisse in mundum, ibique res magnas executum fuisse, eum praeter alias Gog et Magog etiam vallo inclusisse sentiret — quod quidem neque ex Kurāno ipso apparet, neque ab ullo Kurāni interprete traditur —: in quaestione de hoc Messia dijudicanda disertis diei oportebat, Messiam expectatum jam in terra fuisse versatum eundemque Magog vallum exstruxisse.

³⁾ Jam in Genes. Cap. 49, 6 Josephus tauri figura exhibetur: יְהוֹשֻׁעַ עֶקֶר שֵׂר = Superbia elasi (scilicet. Simeon ac Levy) taurum, i. e. Josephum debilitabat.

Minime vero, ut in hoc capite factum est, responderi deuit: En historiam vobis referam. Nos potestatem ei in terra dedimus cnet. Nec Dalkarnainus Kuráni ut Messias, vel Messias specie indutus prodit, sed ut vir potens tantummodo, cui Deus potestatem tribuit omnia in terra efficiendi, et qui hac potestate ornatus fidem Deo habitau servauit. Beer ipse sensisse videtur, quam parum valeant argumenta a se prolata ad confirmandam sententiam, Dalkarnainum eundem esse ac Messiam Josephi filium. Finem enim imposit commentationi suae his verbis: Quodcumque autem aliud Muhammedis consilium hac in re adfertur, id quidem certum est, Judaeorum populi fabula Muhammedis tempore nomine בני הרקטי non Alexandrum, nec Cyrum, sed prorsus alium sua natione ortum propugnatorem ac liberatorem significatum esse.¹⁾

Quibus praemissis iam meam quidem de Dalkarnaino Kuráni sententiam exponere studebo. Quisquis est, cui vallum, quod Magog vocatur, exstructum in historia sit attribuendum (quod ab uno pluribusve Medo-persicorum regum aedificatum esse veri simile est): Dalkarnainum Kuráni nullum alium nisi Alexandrum M. esse iudicandum puto, et Muhammedem in illo cap. nec de Cyro, nec de ullo Judaeorum Messia, nec de Himjaritarum rege, sed duntaxat de Alexandro loqui voluisse. Atque id potissimum quaeritur, quis sit, quem Muhammedes Dalkarnaini nomine signi-

¹⁾ Ex eo, quod Dalkarnaini historia in Kuráno, nulla re interposita, narrationem de Mose migrante sequitur, concludere, eam rationem quandam prioris ac futuri Judaeorum liberatoris apparere — uti Beer facit — principii inopia, quae cernitur in ordine hominum in Kuráno commemoratorum, sine dubio non comprobatur. In capite (quod sequitur) undeciesimo post narrationem de Johanne Baptista et Jesu nascentibus, Abrahami historia narratur, deinde ad Moesen iterum rediit. In tali ordine, vel potius ordinis perturbatione subtilis rationes de ordine hominum quaerere non debemus.

Etiam Geiger in libro: „Was hat Mohammed aus dem Judentum genommen?“ p. 172 conficit, hanc narrationem de Dalkarnaino ad Moesen radiantem revocari posse (בני קרן עור פני Exod. 34, 29), si quid simile de eo cognitum fuerit. Quae interpretatio quomodo Kuráni verbis confirmetur, non intelligo. Postquam enim in eodem cap. nullum dinque de Mose narratum est, semper موسى vocato, nam nomen repente permutari, nam Muhammedes Judaeis de Mose (qui Dalkarnainus esse putatur) quaerentibus ullam responsonem dare necesse esse iudicari?

ficare voluerit, quum questio de vero hujus valli conditore, quis res non satis esse prodita, vix unquam poterit certo dijudicari. Unites Alexandri ac Dalkarnaini maximis confirmatur rationibus, contra quae en, quae Orientis et Occidentis scriptores dicunt, non sunt probanda.

Jam supra dictum est, in fabula jam multis saeculis ante Muhammedem rebus ab Alexandro gestis maximam — i. e. Hyperboreaorum populorum, qui erant in Partis Caspae, inclusionem — esse additam, et quamquam in his relationibus autoisimicis hi populi inclusi nusquam Gog et Magog nucepantur, sed ut „gentes saevissimae, quae ultra montem Caucasi culminis habitant“ (Fredegarí Scholastici chronicon cap. 68) aut „ αἱ Οὐρσοὶ Ἰσχυεῖ “ (Procopius de bello Persico I, 10) aut „Alan“ (Hegesippus de bello Judaico 5, 50) aut „Masagetrum ianes populi“ (Hieronymus epist. 77, 8): tamen res ipsa breviter ibi simili modo narrata invenitur, quo in Kuráno; et jam commemoravimus, de nomine gentium ab Alexandro inclusarum etiam in diversis de Alexandro compositis narrationibus magnam esse dissensionem.

Si igitur jam ex eo, quod ante Muhammedem fabulae de feris gentibus ab Alexandro inclusis vulgo ferebantur, colligendum esset, Dalkarnainus Kuráni Alexandrum esse — etiam si contra id omnes Muhammedani scriptores dicerent — quum etiam nulli Muhammedani scriptores, iique antiquissimi unitatem Alexandri ac Dalkarnaini amplectantur, nunc minime potest dubitari, quin Muhammedí Dalkarnainus et Alexander unus homo visus sit. Vulgi opinione haud dubie ab initio hoc peculiare nomen ad magnam Macedoniae relatum esset, nec docti Kuráni interpretes prioris temporis ullum alium putaverunt Dalkarnainum nisi Alexandrum. Postquam denique Arabes rebus bene cognitis intellexerunt, vallum Magog multo priore tempore esse constructum, neque Alexandrum ejus aedificatorem posse fuisse, neque omnino multa de Alexandro narrata ad eum, qualis existierit, esse referenda, (ut expeditio cum Chifro ad fontem vltiae suscepta) et quum eo offendi cepti essent, quod in Kuráno idola tantopere celebraretur, duo Dalkarnainos existitasse, aut Alexandrum atque Dalkarnainum plane diversos esse studebant. Rem ita se habere, non solum coniecere possumus, sed etiam inde cognoscimus, quod quicumque Muhammedani scriptores eundem esse Alexandrum ac Dalkarnainum negant, non satis habent referre, quemnam de Dalkarnaino intelligendum velint, sed sem-

per summopere premunt, illorum, qui contra putent, falsam esse sententiam. Unde apparet, sententiam illam traditam primariam et maxime divulgatam fuisse. Quod Ābā'l-Īdā nuctore jam Ibn 'Abbās, Muhammedis socius, dixisse narratur, Dōlġarnāim, qui vallam Gog et Magog aedificavit, unum ex regibus Himjaritarum, Alexandrum contra piūm ac sapientem virum, natione Graecum fuisse, vereor, ut satis certum sit. Sed etiam ea narratio vera sit, tamen haud dubie inde eluceat, jam Ībn 'Abbās tempore Alexandram vulgo Ķurāni Dōlġarnāim esse iudicatam.

Quae gravissima sententia — qua Alexander idem ac Dōlġarnāim statuitur — in disquisitione omnino non negligenda est, nec licet, communi sententia rejecta, quemquam excoġitare, ad quem ea, quae in Ķurāno de Dōlġarnāino narrantur, referri possint, sed potius primum querendum est, num pervestigatioe instituta ratione atque via necesse sit, ut aliud sentiamus, quam quae sit communis vulgi opinio. Quod si ita non sit, haud dubie est utilius argumenta querere, quibus prima et communis sententia confirmetur, quam, doctrina et p̄acumine adhibitis, novi aliquid veteri substituere. Vetus enim traditio haud temere abjicienda est, et quamquam exempli gratia impavide etymologicam vocis derivationem, quae per mille annos vera est habita, cum alia, quae litteris sit magis consentanea, mutare licet, in historica ac religiosa traditione multo majore cautione uti debemus, et nisi ab omni ratione abhorreat vel sanae menti nostrae repugnet, ne eam omitteremus cavendam est. Sententiam, Dōlġarnāim Ķurāni esse Alexandrum M. primarium esse et vulgarem, jam demonstravimus, et quae vis tribuenda sit verbis posteriorum, qui dissentiant, scriptorum, quamvis inter eos viri sint, qualis Ābā'l-Īdā, optime intellegitur, si rationes contra usitatem allatas accuratius perspicimus. Eam enim rejiciunt:

- 1) quod expeditionem ad fontem vitae susceptam, quam propterea negare non conatur,¹⁾ quum Chidrūs, qui in ea partes

¹⁾ Ibn Kātibā, (qui tertio saeculo fugae vixit) quin vallam Magog ab Iskandro Dōlġarnāino ductam sit, dubitari posse negans, tamen de itinere ad fontem vitae factio et de Chidrō non habet, quod liquet, neque vero priorem vult Dōlġarnāim statuisse; hoc igitur iter, Ibn Kātibō auctore, fabulorum dicit.

agit, non Alexandri, sed multo priore tempore vixerit, ad Alexandram referre nequeunt;

- 2) quod Alexandrum utpote idolatram et idolatrae discipulum laude, qua in Ķurāno ornatur, indignum iudicant;
- 3) quod Graecorum historia eorumque silentio de vally Gog et Magog exstructo docti Alexandrum tale opus non confecisse, reverentia autem Muhammedis et Ķurāni commoti statuerent nolent, non Alexandrum, qualis in historia exhibetur, sed herodem fabulae de Alexandro confectae, quem fabula tam inepte alienis virtutibus ornaverit, in libro divino esse celebratum; denique
- 4) quod vocabulum Dōlġarnāini mere Arabicum ad Graecum regem significandum non aptum est.

Quae quidem argumenta nullo pacto critico probantur. Expositio enim ad fontem vitae facta, ut in cap. procedente expositum, jam in Talmude invenitur Alexandro Maedoni adscripta; ergo jam ante Muhammedem, fortasse jam diu ante, haec fabula exulta est, neque de commutatione Alexandri cum Dōlġarnāino facta omnino dici potest. — Quod celebratur idolatra Alexander, ignorantiae Muhammedanae religionis auctoris culpa datur, qui ex laudibus, quas ei tribunt Judaei scriptores, maxime autem ex narratione de Hierosolymae templum visitante Alexandro ibique unicum Deum profiteme (num sit historicus, necne, haec in re nihil attinet) intulit, veri Dei fuisse cultorem Alexandrum. Nee magis Alexandrum, qui in fabula dicitur, vally Magog conditorem vera non fuisse, Muhammedes noverat, neque parum eruditus novisse poterat. Orientis populi fabulam de Alexandro veram historiam putaverunt, hodieque putant. Qui inter Alexandrum et Dōlġarnāim discrimina intercedere inde colligit, quod narratio in verum Alexandrum non conveniat, etiam censere debet, Muhammedem locis quibusdam Ķurāni, ubi de Mose, de Abrahamo, vel de aliis personis biblicis loquitur, non eos, sed propterea alios mente comprehendisse, quum saepe ea, quae narrat, non magis ad viros, de quibus agit, quam quae hoc loco de Dōlġarnāino narrantur, referenda sint ad Alexandrum. Sed fabulae historiae veritatem non curans, si in aliqua re historica posita est, ei permittas res atque insolitas admisceat, quas postea accuratius perscrutantes interdum nequeamus interpretari atque explicare.

Recentiores viri docti Europaei, quamvis res quaedam singulares in illo *Kurāni* loco inveniuntur, et *Dālġarnainus*, qualis describitur, exiguum tantummodo cum Alexandro M. habeat similitudinem, nunquam procul dubio statuerunt, inter alio discrimen intercedere, nisi *Mahammedani* scriptores, et quidem qui magna doctrina ornati, hanc unitatem jam antea rejecerunt. Alioquin certe frustra persuadere nobis studebant, ut credamus, illos opinionem *Mahammedi* de fabuloso, vel in fabula plane permutato *Dālġarnaino* melius et rectius intelligere, quam *Muslimico* religionis auctoris aequales ne successores, qui ab eo ipso de dubiis *Kurāni* locis doceri poterant. Quam autem cunctae rationes contra *Dālġarnaini* et magni *Macedonum* regis unitatem a *Mahammedani* scriptoribus probatae iudicium non sustineant, quia religionem spectare cernunt, difficultatibus quibusdam et obscure dictis, quae in hoc capite occurrunt, — quae vero accuratius perspecta minus difficilia sunt — nullo modo possumus commoveri, ut de *Dālġarnaino* primum, commune, magnisque argumentis confirmatum *Arabum* iudicium rejiciamus et propter res quasdam miras in conjecturis, quae minime probari nec veri similes esse possint, incidamus. Haec certum esse censemus *Mahammedum*, qui fabulas de Alexandro praecipue per *Judeos* et *Christianos* cognoverit, et qui hanc unam rem fabulae propriam, quae tempore procedente religiosum quoddam momentum accepit, dignam, quae in *Kurānum* reciperetur, iudicaverit, vocabulo *Dālġarnaini* nullum alium nisi *Alexandrum M.* intellexisse.

Revertamur, longiore quidem sed ad intelligendam recteque iudicandam de Alexandro fabulam gravissima facta digressionem, ad fabulam de vallo quod *Magog* vocatur extracto, et quaeramus, quibus rebus sit factum, ut singularis haec narratio inter fabulas de Alexandro recepta sit. — *Alexander M.* quem ratione imperatoria et civili, tum magnis operibus exstructis nomina immortalia sibi comparavit; commercium obstaculis, quae invicta habebantur, brevi remotis expediens, quo meretrata et nunquam florescebat; deinde ut terrae subiectae integritae essent, cursus, et munus oppidis conditis, praecipue in septentrionalibus et in Orienti ingentis sui regni, populos in potestate suam redactos ab agris et bellicosarum gentium incursionibus defendens. Constat etiam, eum magnas res animo voluisse, duo eum maria, quod post duo milia annorum nondum effectum est, conjungere voluisse, quod

quominus susceptum sit, praecipue mors eum impedit. Eo mortuo architectura maxime in urbe *Aegyptia*, capite orbis terrarum, ab eo nomen trahente, valde augebatur magnaue monumentis perficiebantur. Operibus ab Alexandro ejusque successoribus exstructis in fabula ex inhaustis cogitationis, qua pollet Orientis populi, divitiis postea nonnulla sunt addita, et brevi mirabilia de mirificis operibus, quae in *Aegypto* alicuique locis magnus ille rex perfecisset, narrabantur, ut etiam praeclearae terris nocturnis ignibus cursum navium regentis in insula *Pharo*, prope *Alexandriam* sita, aedificatae auctor habebatur, (quam a *Ptolemaeo Philadelpho* conditam esse constat). Quam turrem, et ipsam *Pharum* vocatam, in omnium terrarum miraculis habitam, ut *Aegyptus* a repentinis hostium incursibus defenderet, ab *Alexandro* narrabant ita esse aedificatam, ut speculo caustico in ea collocato, omnis navis ad *Aegyptum* cursum dirigens, quamvis aliquot menses remota, conspici posset. Si his narrationibus vulgo magis magisque *Alexander* putabatur praegrandis, mira, nullaque humana arte destruenda opera condidisse, etiam opinio in populis facile poterat pervagari, propagari, quo majus nemo viderat, ingentis aespis mari, quem qui revera construxisset, ignotum erat, conditorem esse *Alexandrum*. Est enim, ut jam ab initio hujus commentationis diximus, fabulae propriae, heroeum jam satis insignem de quo exornare ejusque facta, etiam detrimentum aliorum hominum cognitorum, novis augere, coeque magis, si, ut in vallo *Magog* construendo, veras auctor, cui hujus facti debeat gloria, ignoratur.

Narratio de feris gentibus interclusis, ut exsulati populi finitimi integri servarentur — id quod revera hoc vallo spectatum et in longum temporis spatium effectum esse, verisimile est, — ingenio et studio erat vere consentanea *Alexandri*, terrarum subiectarum republicarum a periculis imminentibus defendendis tuentisque. Haec jam postea saeculis post *Alexandrum* mortuum¹⁾ opinio apud omnes erat divulgata, magnum *Caspium* mare magis *regni* jussu esse conditum; quo eam vallo, uti cum qualibet re insignis, miras alias res fabula conexuit. Primo autem in fabula nulla

¹⁾ Quamquam *Josephus* ea de re primus memoriae prodit, tamen haec fabula haud dubie *Josepho* est antiquior; atque etiam rem jam ab omnibus notam exponit, unde inferre licet, fabula jam aliquanto ante *Josephum* hoc vallum exstructam relationem esse ad *Alexandrum*.

erat ratio inter populos Gog et Magog — et vallum, quod Alexander, ut feras gentes, Alanos, Massagetas, Hunnos intercluderet, duxisse ferebatur; nam in antiquissimis de hoc vallo relatis non invenimus nomen Gog vel Magog. Postea autem Judaica vel christiana fabula hos populos in Gog et Magog mutavit, aut certe Gog et Magog adjuinxit.

Descriptio enim feritatis et inhumanitatis inclusorum barbarorum saevaeque devastationis, quam olim fecerant, in fabula exposita multas res continet, quibus Gog et Magog ab Ezechiele propheta (cap. 38 et 39) depicti comparari possent. Non enim abhorrebat regio, qua Gog et Magog versari Ezechiel refert, et unde aliquando Palaestiam invasuri esse dicuntur, i. e. ultimae septentriones (צפון), ab ea, ubi magnam illud propugnaculum erat erectum. Jam vero ab Ezechiele praedicatum erat, aliquando הרים בארץ חסדס vel בארץ חסדס ultima omnium dierum repente Gog immensis caeteris in pacificos homines impetum esse facturum, simulque magna portenta terrorem toti orbi terrarum illatura. כיום הריא יתה קוש גדול וטרפו הרים ופלו המדנות. וכל חומה לארץ חסדס. Quod vaticinium quam jam effecisset, ut apud Judaeos Gog invadens cum caeteris sociis praenantis Messiae, apud Christianos novissimi judicii Christis redemptis putaretur (id quod e Talmudis tractata Sabbath (49a.) inscripto et ex Johannis Apocalypsi dilucide apparet) postea, quam hoc repente eveniturum esse ab Ezechiele perhibeatur, eo explicare studebat, ut gentes adhae vallo ab Alexandro ducto ab omnibus nationibus separatas hujus valli ruina subito liberatas omnes terras inundaturas staterent. Poterant etiam verba prophetae: „Montes scindantur, rupes collabantur, omnisque marus conciderit“ ad ruinam Caspii valli montesque evertendos, inter quos murus erat aedificatus, revocari. Quocunque autem modo res parvae et singulae cum hac fabula postea connexae sunt — quod de rebus minutissimis difficile est disquisita — id quidem certum mihi videtur esse, jam antiquissimo tempore Alexandrum Caspii valli conditorem esse habitum, posteaque in Judaica et Christiana fabula propter res quasdam similes, quae comitantur in descriptione populorum Gog et Magog et earum gentium, quas incluserat Alexander, murum erectum contra Gog et Magog statutum esse. Quum jam vulgi opinione adventum Gog cum Messiae aut Antichristi cohaerere putaretur, etiam muro, Alexandri operi, quod nunc etiam vallum Gog et Magog appellatur, in Messiae tempore

partes tribuebatur, et mox omnes sibi persuadebant, hanc murum ante diem iudicii novissimi subito collapsuram et innumeras gentium inclusarum caeteras in totum orbem terrarum evomiturum esse. Hanc quidem rationem fabula de Gog et Magog ab Alexandro muro inclusis habuisse videtur. Jam multo ante Muhammedem Caspii valli auctorem esse Alexandrum putatum, exemplis e variis scriptoribus petitis jam demonstravimus, nec minus Gog et Magog jam ante Muhammedem fabulae insertos fuisse oportere, eo potissimum probatur, quod in antiquis literis et religione Arabum nihil certi de hac fabula exalta invenimus, sed in Judaeorum et Christianorum religione et literis. Etiam proecium hujus narrationis Kurāni: „Judaei etiam de Dalkarnaino te percontabuntur“ ostendit, Muhammedem ejus argumentum a Judaeis vel Christianis (quae inter duas religiones in Kurāno non semper accurate discernitur) cognovisse.

Id sentientibus plane consentaneum nobis esse videtur, vallo Jāgūg et Māgūg extracto in Kurāno Messiani quiddam admixtum esse, simulque vaticinium, hoc vallum aliquando a Deo, quam ea, quae praedixerit, evenerit (i. e. quam iudicium novissimum appropinquari), in pulverem redactum iri. Dalkarnainus Messiae speciem nullo modo prae se fert — ut Redlob et Beer opinantur, eum ob rem Dalkarnainum Cyrum aut Judaeorum Messiam iudicantes — solum ejus opus, vallum Magog, iudicii novissimi tempore in genus humanum vim exerciturum esse narratur, cui rei descriptionem extremi iudicii omniumque rerum, quae simul acciderint, adjuungi non mirum est. Difficultates, quae inde de Alexandri ac Dalkarnaini unitate oriuntur, ita etiam omnes fere remotae sunt.⁵⁾

⁵⁾ Exstructio valli contra Gog et Magog facti aberrare in carmine Syriaco de Alexandro, quod scripsit Mōr Yakūb (Gedicht vom gläubigen Könige Alexandrus) tractatur, ubi Alexander semper pius rex Alexandrus nuncupatur. De vallo aliquando prolespero loci Biblii (e Jeremia, Ezechiele, Apocalypsi) adferuntur. Cognoscitur longa illa narratio, quae utitur in extractione describenda et vaticinio de ruina valli Ogūg et Mogūg praedicando, christianam ipsam fabulam hac materia libenter usum esse, et hanc quidem narrationem Orientis Christianis excultam debere verisimile esse. Nec non in manuscripto Syriaco aliquot abhinc annis a Perkin invento valli Magog aedificatio diffuse narratur. (Zeitschrift der deutsch. morgenl. Ges. IX. 1. 1.)

Age desique nomen Dalkarnaini, quod idem valere atque Alexandri M. cognovimus, explicemus.¹⁾ Quas Arabum et Persarum scriptores de hoc nomine proponunt explanationes ex parte a nobis jam adlatas, quum nihil aliud sint, quam mersae nugae, merito omitti possunt. Recentiorum hominum doctorum Graf (Zeitschrift d. deutsch. morgenl. Ges. VIII. 447) perquam ingeniosam et perspicuam explanationem dedit censens, Alexandro nomen Dalkarnaini, i. e. bicornis, propterea inditum esse, quod saepe numero Ammonis dei more vestitum cornibusque, qualia deus gerebat, insignem se praebuerit. Quae interpretatio non mera conjectura nititur, sed potius ex historia constat, Alexandrum, qui summopere studebat, ut apud Aegyptios filius Jovis Ammonis haberetur, nonnumquam se cornigerum exhibendum curavisse, etiam nummi nobis servati sunt, in quibus Alexander arietis cornua exhibetur; immo in Ptolemaeorum aetatis nummis caput Jovis Ammonis arietis cornibus ornatum cernitur. Sed quamquam eo efflci potuit, ut Alexander bicornis flageretur, tamen haec interpretatio non omni ex parte sufficit, quam inde nondum eluceat, cur Mohammedes non potius nomine Dalkarnaini tanquam cognomine Alexandri usus sit, neque eum, ut plerique Arabum Persarumque scriptores faciunt, Iskendum Dalkarnainum nuncuparit. Si, quod ex rebus supra dictis vix dubitari potest, Mohammedes in esp. duodevicesimo de rebus Alexandri exponere voluit, nomen etiam viri repetere debebat, de quo fama jamdudum in Arabiam perlata erat, cujusque nomini multae fabulae erant admixtae. Proprium magni Macedonis nomen Mahammedi ignotum fuisse non potuit, attamen si omisit, non sine certa causa id fecisse putandus est. Quae causa inde petenda esse mihi videtur, quod in sacro codice, ubi de Alexandro tanquam de animali verba fiunt, nomen ejus desideratur. Daniella enim (esp. 8) visio describitur, in qua bicornem arietem איל בעל הקרנים omnibus

¹⁾ Ad grammaticam hujus vocis explanationem adhuc non adii, quod tum demum hanc gravem veramque esse se praebitaram judicavi, quam ante probatum sit, quis sit, de quo hoc nomen dictum invenitur. Nam quae de Dalkarnaino narratur, tantum ad Alexandrum referenda esse, nisi antes esset demonstratum, quamvis exploratum esset, nomen Dalkarnaini optime in Alexandrum convenire, non possemus adduci, ut hoc duo eundem significare statueremus.

animalibus prostratis ad postremum eum hircu unicorni איל בעל הקרנים certantem inferiorem videt.

Quae visio in eodem capite ita illustratur: sub bicorni ariete Medo-persicos reges, sub unicorni hircu Graecum regem esse intelligendum, qui Persie devictis quatuor nova regna condituras sit. Hic codicis sacri locus jam antiquissimis temporibus de Alexandri tempore erat explicatus, qui ipse איל בעל הקרנים Persarum regem Darium Codomanum איל בעל הקרנים cui usque ad id tempus nemo resistere potuerat, superavit. Pseudo-Josephus memorise prodit (II, 17) Alexandrum, quem Hierosolymam venisset et sacerdotem rogasset, num expeditio contra Darium suscepta bene esset cessura, responsum bonum tulisse, monitanque esse, ut bono esset animo; nam in Danielis libro jam esse praedictum, ipsum de Persarum rege victoriam reportaturum. יבא לפני את ספר הנגאל וקרא בו ויראו את הכתב אשר כתוב בו על דבר האיל ועל דבר עשיר העמים, ויאמר הכהן אל המלך אתה הוא העשיר העמים: וירוש הוא האיל אתה הרמטתו ארצה: „Adlatas ei fuit liber Daniellus, ubi locus de ariete bicorni et de hircu unicorni legebatur. Quo facto sacerdos regi: Proficiscere, inquit, victoria fretus, nam tu es ille hircus unicornis et Darius bicornis aries, quem prosteres et regno privabis.“ (Similia referunt etiam Samaritani.) Muhammedes per Judaeos doctos, in litteris divinis de Alexandro quasi de hircu mentionem fieri, quum ipse eas legere nequiret, facile fieri poterat, ut duo haud admodum inter se diversa animalia, unicornem hircum et bicornem arietem, confunderet et hunc Graecorum regem esse opinaretur. Tales permutationes erroneae in nominibus biblicis saepe in Qurano inveniuntur, ex Muhammedis ignorantia profectae, qui omnes biblicae aut e Biblis petitas narrationes memoriter litteris consignandas curavit. Reperiuntur, ut e multis exemplis, quae ejus rei proferri possunt, pauca tantum afferamus, in undevicesimo, i. e. in eo esp., quod ipsam narrationem de rebus gestis Dalkarnaini sequitur, duo ejusmodi graves errores, qui nonnisi Muhammedis inscitia explicari queant. Zachariae enim, a Domino filium petenti, responsum esse narrat, ipsum esse filium adeptarum, qui Joannes esset appellandus

لَمْ تَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا. Atqui hoc nomen jam diversis locis Sacrae Scripturae

occurrit, velut in altero libro Regum 25, 23, in priore Chronicorum libro 3, 15., Esrae 10, 28., Nehemiae 40, 8. — Ineptius etiam Muhammedes Mariam, matrem Jesu, cum Mirjam in Pentateucho commemorata confundens Aronis sororem appellat, frustra-que Kurâni interpretes summam operam dantes, ut tollant hunc anachronismum, eam ob causam omnes, quae excogitari possunt, emittunt conjecturas, ne haec prophetae verba omni sensu carere videantur. Prae his gravibus erroribus in verbis אֵל בַּעַל הַקְּרָטוֹס cum מִרְיָם רַעֲיָה confusis nihil nisi leve erratum invenimus; quam obrem ita nomen Dôlkarnâni ortum statuere non possumus dubitare. Constat enim Muhammedis morem esse, Biblica nomina insolito atque inaudito modo degenerandi, ut saepe nescias, quocum tibi agendum sit (velut Jonas propheta, qui a pisce devoratus sit, اَلْمَوْجُؤُومِ nominatur). Quo minus de Alexandro, qui in litteris divinis ipsis non nisi imagine expressus est, mirari fas est, quod non proprium nomen Iskendri, sed cognomen tantum Dôlkarnâni in Kurâno reperimus. Secundum Graeci autem interpretationem, qui hoc nomen a codice sacro petitus negat, mirum omnino esset, a Muhammede non proprium nomen Iskendri cognomini additum esse, quum homines, qui non sunt Biblici, in Kurâno semper soleant vero nomine appellari.

—*—

Theses.

1. Judaeorum et Persarum fabulae alterae ad alteras plurimum valuerunt.
2. In libro Ezech. cap. 27, 11 pro מִצְרַיִם legendum est מִצְרַיִם]
3. Arabes et Syri singulorum hebdomadis dierum significationem a Judaeis deprompserunt.
4. Fieri non potest, ut Orientalium scripta philosophica medi aevi intelligat, qui Aristotelis ethicam non perecepit.
5. Injuriae a permultis rerum scriptoribus Bar Kosibae illatae nequaquam sunt probandae.
6. Spinozae ethicae e totius systematis nexu non sequitur.
7. Disciplinae philosophorum Graecorum ex Orientalium litteris haustas non esse contendo.

—*—

Vita.

Natus sum Heinemannus Vogelstein, fidei veteri addictus, Id. Febr. h. s. XII. Lage in oppido principatus Lippiensis, patre Israele, matre Julia e gente Adler, qui dilectissimi parentes ut per longum adhuc tempus incolumes mihi serventur, ex intimo pectore oro. Primis litterarum elementis in schola patriae urbis imbutus gymnasium Leopoldinum, quod in urbe Detmold eo tempore sub auspiciis doctissimi Berthold florebat, adii. Maturitatis testimonio instructus ad hanc me contuli aliam litterarum universitatem Viadrinam et ab ill. Friedlieb t. t. Rectore magifico civium academicorum numero adscriptus, apud ill. Grube, ordinis Philosophorum tunc decanum, nomen professus sum.

Per novem semestres scholis interfui orientalibus, philosophicis, historicis, philologicis, quas habuerunt V. V. Ill. Bernays, Branias, Magnus, Oginsky, Röppell, Schmoelders, Stenzler, Westphal. Simul vero in Seminario Theologiae Judaicae, sub auspiciis directoris ill. Frankel florente, scholis theologicis, quas habuerunt praeter virum illum illustrissimum viri doctissimi Bernays, Gruetz, Joel, Zuckermann, operam navavi. Quibus omnibus viris ex animi sententia gratias quam maximas ago.

